

6190/1.
V.
202
РУСКІЙ ПРАВОТАРЬ НАРОДНЫЙ.

ПРО ВЫВЛАЩЕНЕ ПОДЪ ЖЕЛЪЗНИЦЪ.

Написавъ

Харко Таранъ.

Цѣна 30 кр. а. в.

У Львовѣ.

Накладомъ редакціи „Батькѣвщины“.

Зъ друкарни Товариства имени Шевченка,
подъ зарядомъ К. Беднарского.

1882.

ВѢДЪ ВЫДАВНИЦТВА „РУСКОГО ПРАВОТАРЯ НАРОДНОГО.“

Вже вѢдъ давна зѢ всѣхъ сторѢнъ домагають ся у насъ „Руского Правотаря“. Указують именно на потребности на селѢ, де не такъ легко въ якѢй небудь справѢ можна зарадити ся. Особливо жь потрѢбный Правотарь для народа, котрый задля невѢдомости правныхъ приписѢвъ дуже часто наразеный есть на великѢй шкѢды и страты, вмотуе ся въ всѢлякѢй процессы, платитъ кары або тратитъ мастокъ, або удае ся до покутныхъ писарѢвъ, котрѢй его выкорыстують. Не дасть ся заперечити, що незнане уставъ и приписѢвъ правныхъ причинило ся у насъ дуже до зъубоженя народа.

Тому-то неразъ вже завзывано и по газетахъ и на зборахъ до уложени „Руского Правотаря“, въ котрѢмъ бы вѢ всѣхъ правничихъ справахъ, якѢй звычайно у насъ трафляють ся, можна зарадитись. Однакъ выдане цѢлого Правотаря въ однѢй книжцѢ є дѢло за трудне: оно вымагає и великой працѢ, бо подобный книжки польскѢй або нѢмецкѢй суть або лихо уложени або не вѢдповѢдають нашимъ потребамъ, и великого кошту, бо кѢлька тысячъ зол. реньскихъ, якого выдатку анѢ вѢдъ поодинокихъ осѢбъ анѢ вѢдъ котрого небудь товариства нашего годѢ вымагати.

Задля того постановила редакцѢя „БатькѢвщины“ выдвати „Руского Правотаря“ книжочками, зъ котрыхъ ще й тота выгода, що легко ихъ и бѢднѢйшому чоловѢкови набути. Книжочки тѢи пишуть досвѢдченѢй правники, добре обзнакомленѢй якъ зъ уставами и приписами правными такъ и зъ потребами практичного житя. Доси выйшли чотыри такѢй книжочки дальшѢй вже приготавлиють ся; якъ скоро они поя-

0080/5 1р
РУСКІЙ ПРАВОТАРЬ НАРОДНЫЙ.

V.

ПРО ВЫВЛАЩЕНЕ ПОДЪ ЖЕЛЪЗНИЦЪ.

Написавъ

Харко Таранъ.

№ 52. (р) (I).

ВОЛОДИМИРЪ БАТЬКОВСКИЙ

У ЛЬВОВЪ.

Накладомъ редакціѣ „Батькôвщины“.

1881.

Львівська бібліотека

АН УРСР

№

10084

.I

І. Що то єсть вывлащенє?

Чи є що дорожшого на свѣтѣ нашому серцю, якъ той кусникъ святой земли, на котрѣмъ родились та зросли нашій прадѣды, дѣды, батьки, на котрѣмъ они гѣрко бѣдували та горювали, вѣдроблюючи панщину, на котрѣмъ и мы родились та дальше бѣду калатаємъ? чи є що милѣйшого надъ батькѣвщину?

Зъ дитинячою любовю, котрою чужій дуже часто не розумѣють и не можуть поняти, привязаній мы до тои дорогои скибы, що годувала нашихъ дѣдѣвъ та батькѣвъ и що насъ годує.

Люде, що не сидять на своѣй батькѣвщинѣ, смѣють ся неразъ зъ того щирого привязаня нашего народу до своєї батькѣвщины. Цуръ имъ зъ ихъ смѣхомъ! Смѣють ся они зъ найсвятѣйшого чувства любви, та борше они гѣднїю посмѣховиска та пожалованя.

Цуръ и тымъ, що чи то легкодушно чи нерозважно чи приманенїю пѣдщентами лестныхъ недругѣвъ, за мамону, горѣвку та красну лишъ неразъ обѣцянку, зананащуютъ свою найцѣннѣйшу спадщину! Соромъ и ганьба тымъ, що доускають запропаста своѣй батькѣвщинѣ за довги, за банки — за вытребеньки!

У кого голова не заморочена а сердце не закаменѣле, той безъ конечной потребности, безъ примусу не позбуде ся нѣ одной пяди святой батькѣвщины.

О такѣмъ однѣмъ примусѣ хочу ось, панове громада, и поговорити, а то лишъ на те, щобы-сте знали якъ слѣдъ

поступати, сли вже на кого впаде та пригода, щобъ хочъ за пòвъ дармо не дати собѣ взяти рòдненькои нивы.

Думаю про вывлащене Грунтòвъ пòдъ желѣзницю. Ось теперечка въ кòлькохъ сторонахъ нашего краю будуть будувати ся желѣзницѣ, звѣстно не на воздухахъ, но на добрòмъ фундаментѣ. Тожъ и заходять ся вже теперь всѣлякї факторы и шпекулянты, щобъ зробити добрый „лешэфтъ“, а нашихъ людей справдѣ на поли „вывести въ поле“, се-бъ то ошахрувати.

Тожъ попередъ всѣго маете, панове громада, першу пересторогу:

Якъ зачете, що вашими Грунтами буде ити желѣзниця, не вдавайте ся въ ньякї торги зъ людьми, що еи не будуть будувати або о котрыхъ можете бути переконанї, що то не ихъ дьло, такъ н. пр. о арендари; бо такї шпекулянты хотѣли бы хитро-мудро, невеликимъ коштомъ за дешевї грошѣ у васъ набути Грунта, за котрї бы опòсля вòдъ спòлки желѣзничои казали собѣ заплатити красненькї грошѣ, та ще зъ васъ яко дурныхъ „лобвѣ“ здорово насмѣяти ся. До торгу ще буде багато часу, якъ будуть зѣздити на Грунтъ комисїѣ політичнї та и судовї (о чѣмъ буде пòзнѣйше бесѣда).

А не страхайте ся нѣ якихъ страхòвъ, тажъ добре знаете: „страхи на Ляхи та Жиды, Русинъ не боить ся.“ Якъ вамъ будуть говорити, що Грунта пòдъ желѣзницю будуть за дармо забирати, то высмѣйте такихъ хитрыхъ мудрагелѣвъ.

Нѣгде въ свѣтѣ, де пануе ладъ и право а не кулакъ сильнѣйшого, нема такого права, щобы не сѣло не впало вòдбирати за дармо чужу власнòсть, чужїй Грунтъ. А найменше жъ у насъ въ Австрїи, славити Господа, нема такои правнои установы.

Противно, якъ ино прїйшли мы зъ пòдъ панованя Польщѣ пòдъ ряды австрїйскихъ монархòвъ, то и земляця-

кервавиця, щó то вѣками еѣ якъ чужу обливали нашѣ прадѣды своимъ пѣдданчимъ потомъ, перейшла на власнѣсть осѣвшихъ на нѣѣ хлѣборобѣвъ. Власнѣсть та, зъ початку обмежена панщиною, зъ часомъ, вѣдъ знесеня панщини, стала зовсѣмъ необмеженою.

„Власнѣсть е ненарушима, нетыкальна,“ каже артикуль 5-ый основного закона зъ 21-ого Грудня 1867 ч. 142 Д. з. д., ся наибѣльша порука нашої свободы.

Власнѣсть у насъ — се святой законъ. Кто противъ нѣго, того законъ пятнуе злодѣемъ а строго карае. Каждый властитель може робити собѣ зъ своею власностію то, щó ему лишь подобае ся: може еѣ зничити, продати и т. д., щобы йно своимъ дѣломъ не шкодивъ другимъ.

Запытае може: Коли власнѣсть таке безмежне, нетыкальне право, хтожь може примусити властителя до вѣдступленя ея?

Справдѣ такъ. Власнѣсть е таке необмежене право, що властиво нѣхто не смѣе его въ якій бы не будь способъ нарушувати. И такъ зъ поконвѣку гадали, задивлювались всѣ а всѣ народы, у котрыхъ выробилосъ понятя права и особистости. Однакъ зъ часомъ прѣйшли люде до пересвѣдченя, що безмежне те право, выключеня всѣхъ другихъ людей вѣдъ вмѣшаня въ власнѣсть одного посѣдача, дуже часто е шкодливе многимъ другимъ людямъ, загалови людей, або що найменше стоить на завадѣ загальному пожиткови.

Тому то вже въ давнихъ вѣкахъ, въ два тысячѣ лѣтъ назадъ, Римляне мали у себе такѣ (дуже выемковѣ) постановы, щó обовязували властителя для добра загалу жертвувати свою власнѣсть, н. пр. на публичну дорогу. Въ середнихъ вѣкахъ поступиено въ тѣмъ взглядѣ дальше, а то за для того, що високо розвинулось гѣрництво, копальнѣ соли, желѣза и иншихъ металѣвъ, якъ золота и срѣбла. Выходили именно зъ того погляду, що, коли властитель Грунту не корыстае зъ покладѣвъ мѣнералѣвъ чи металѣвъ, въ его Грунтѣ

находячихъ ся, а они для загалу потрібнїи и пожиточнїи, то и повиненъ призвоити на те, щобъ другїи зъ нихъ коры-стали. Вѣдси и пошло, що властитель Грунту мусѣвъ свѣи Грунтѣ уступати за за платою на копальню. Право те, закладаня копалень на чужѣмъ Грунтѣ, наибѣльше присвою-вали собѣ князѣ, королѣ, що то у тыхъ вѣкахъ неразъ при-ходили до дуже неограниченои (абсолютнои) власти верхов-нои. Тѣлько жъ володарѣ тї зважали лишъ на свѣи пожитокѣ, котрый ставили выше надъ пожитокѣ загалу по̀двластныхъ. Ажъ зъ кѣнцемъ минувшого столѣтя, коли то зъ поступомѣ наукѣ виробилось правдиве понятѣ державы, выяснилась вла-стива задача верховнои власти державнои, а именно коли то такъ володарѣ (монархи) якъ особливо по̀дданїи набрали того досвѣду, що не тї могучїи володарѣ суть и повиннїи бути послѣдною цѣлею державы, що не для князѣвъ и ко-ролѣвъ пожитку маюгъ трудити ся все, а що противно князѣ и королѣ повиннїи лишъ по батькѣвски дбати о добро и пожитокѣ своихъ по̀дданныхъ, загалу, суспѣльности, сло-вомъ вѣдъ коли понятѣ становище головы державы не яко безмежне право выкорыстуваня по̀дданныхъ, але яко святѣи обовязокѣ корыстнои и по̀дданнымъ пожиточнои управы (пра-влѣня) тымижъ по̀дданными: — вѣдъ тогды виробивъ ся по-малу и той правнѣи поглядѣ, о котрѣмъ выше що йно була згадка, що для пожитку, для добра загалу мусѣть кождѣи членѣ державы уступити и свое наибѣльше право — право власности.

А що, якъ йно сказали-сьмо, голова державы, т. е. чи то видима коронована голова чи яка инша найвысша управа державна, мае дбати про пожитокѣ загалу всеѣхъ по̀дданныхъ и ихъ заступати, то дуже ясна рѣчь, що нѣхто иншїи, якъ лишъ та найвысша управа въ державѣ може вѣдъ кождого поодинокого члена державы, вѣдъ кождого обывателя дер-жавы домагатись уступства его права власности, або, ин-шими словами, нѣхто другїи, лишъ уряды, котрымъ най-

высша голова поручила власть свою, можуть навѣть противъ волѣ властителя вывлащувати его зъ Грунту, потрібного до якогось загального, публичного ужитку.

Що постанова така є добра, о томъ, думаю, нѣхто зъ васъ, панове громада, не буде сумнѣватись. Подумайте собѣ лишь ось такій випадокъ: Дорога публична иде по надъ воду; рѣка разъ зѣбрала и пѣдмулила на якихъ 100 сяжнѣвъ дорогу. Чи було бы то добре, якъ бы властитель найблизшого сусѣдного Грунту, выконуючи свое безвзглядне право власности, не хотѣвъ навѣть за грошѣ уступити зъ своего Грунту кусникъ на дорогу? куда жъ бы мали всѣ околичнїи и постороннїи люде їздити? чи урвисками?

Такъ бачите: тота правна постанова, *що кождый членъ державы за вѣдповѣдне вѣдшиковане має уступити навѣть свою цѣлковиту власнѣсть до якогось рѣчи, сли того вымагає публичнїи пожитокъ*, є дуже розумна. Заключає ся она у насъ въ §. 365 книги загальныхъ законѣвъ цивѣльныхъ зъ р. 1811.

Пожитокъ публичнїи може бути дуже рѣзномороднїи. Найчастѣйше буде то пожитокъ господарчїи, але такожь вѣйсковый, фѣансовый, полицїиный и т. и. И такъ потреба чужої власности при копальняхъ, лѣсахъ, будѣвляхъ водныхъ, дорогахъ публичныхъ, при вѣйсковыхъ оборонныхъ шанцахъ, при засыпаню сольныхъ жерель, при помѣрахъ катастральныхъ, при будовѣ школы, при установленю кордону вѣдъ заразы, при поборѣ коней въ мобѣлизацїи, при будовѣ желѣзницъ и трамваю и т. и.

Пожитокъ публичнїи може або вѣдносити ся до цѣлої державы, або лишь одного краю, повѣту, а навѣть громады; въ кождѣмъ разѣ мусить бути узнаний яко такїи верховною властїю, щобъ можна було властителя вывластити.

Тоту постанову правну вывлащєня для загального добра або пожитку мають и всѣ другїи державы, у котрыхъ заведений ладъ на правныхъ основахъ, якъ Англія, Фран-

ція, Нѣмеччина, Бельгія и и.; а рѣжниця хиба лишь та, що у кождомъ зъ тыхъ краївъ рѣшає инша власть про вивлащенє: такъ н. пр. въ Англіи, де свобода найкрасша, рѣшає парламентъ (рада державна), у Франціи судъ лавникѡвъ (т. зв. юри), у насъ министерство.

У декотрыхъ зъ тыхъ народѡвъ є оденъ законъ на все рѡжнїи випадки вивлащеня, н. пр. въ Прусахъ законъ зъ р. 1874. У насъ же, въ Австріи, є багато приписѡвъ зъ рѡжнихъ часѡвъ и на рѡжнїи випадки, о котрыхъ выше вже була згадка; та годѣ дѡждати ся одного закона загального, хочь и якъ того домагалась тому кѡлька лѣтъ рада державна у Вѣдни.

Не мѣсце тутъ розводити ся надъ всеми тими приписами. Звертаємъ ся до того лишь випадку, про котрый взяли-сьмо ся писати: про вивлащенє пѡдъ будѡвлю желѣзницѡ.

2. Якъ розвивало ся вивлащенє пѡдъ желѣзницѡ въ Австріи.

Въ Европѣ на суши найпершїи желѣзницѡ побудовано тому 50 лѣтъ у Франціи; тожь не дивниця, що, коли у насъ въ Австріи крѡмъ загальнои постановы §. 365 книги зак. цивільныхъ (що кождый членъ державы мусить уступити свою власнѡсть за вѡдшкодованемъ, сли того вимагає пожитокъ загалу) не було ще жадного докладнѣйшого припису, у Франціи вже вѡдъ 1807 р. настали въ тѡмъ взглядѣ дуже докладнїи уставы, особливо зъ р. 1810, 1831, 1833 и 1841; не дивниця, що законодавство Франціѡ, бодай у першихъ часахъ розцвѣту желѣзницѡ, стало примѣромъ и жереломъ для законодавствъ другихъ краївъ.

Въ Австріи найдавнѣйшїи законъ про будову желѣзницѡ є: 1) *декретъ канцелярїи надворнои зъ 30-ого Червня 1838* (ч. 282 Збѡрн. зак. суд.), въ котромъ приписує ся спѡсѡбъ поступованя при выдаваню призволенъ (концесїи) на

будовлю приватныхъ желѣзницъ, а въ §. 8, в) говорить ся про вывлащенє. Пѣсля того слѣдуютъ:

2) *декретъ надѣбрной канцелярїи справедливости* зъ $\frac{8}{11}$ 1842 (ч. 654 Збѣрн. зак. суд.); въ нѣмъ мѣститъ ся ин-струкція (поученє), якъ слѣдує поступати при выкупнѣ и вывлащеню Грунтѣвъ пѣдъ желѣзницѣ, заходомъ и коштомъ державы будованї;

3) *розпорядженє министерїальне* зъ $\frac{14}{9}$ 1854 (ч. 238 Дневн. зак. держ.), приписуюче услѣвїя, пѣдъ якими можна дѣстати концесїю на будовлю приватной желѣзницѣ, а вы-разно въ §. 9, б) установляюче, що тому, хто набувъ кон-цесїю, прислугувати 'ме право вывлащенїя;

4) *розпорядженє министр.* зъ $\frac{2}{1}$ 1859 (ч. 25 Д. з. д.), регулююче стосунки межи гѣрництвомъ а желѣзницями;

5) *розпорядженє министр.* зъ $\frac{1}{11}$ 1859 (ч. 200 Д. з. д.) про будовлю желѣзницъ для копалень гѣрничихъ и право вывлащенїя, прислугуюче въ силу §§ 98 и 131 закона гѣр-ничого зъ р. 1854;

6) *устава* зъ $\frac{13}{4}$ 1870 (ч. 56 Д. з. д.) про улєкшенїя для новыхъ желѣзницъ;

7) *розпорядженє* зъ $\frac{27}{8}$ 1870 (ч. 113 Д. з. д.) про 14-дневый рекурсъ вѣдъ ореченїя вывлащенїя;

8) *устава* зъ $\frac{29}{3}$ 1872 (ч. 39 Д. з. д.) про скорѣйше выконанє примусового вывлащенїя;

9) до выконанїя сего закона (пѣдъ 8) *розпорядженїя ми-нистерства внутр. справъ* зъ $\frac{28}{6}$ 1872 ч. 1771, а именно розпорядженє зъ $\frac{5}{9}$ 1874 (нр. 119 Д. з. д.).

Хотѣвши отже знати, якъ поступати при вывлащеню Грунтѣвъ пѣдъ желѣзницю, треба було ознакомитись зъ си-ми вѣсми приписами; а що они не були збѣранї въ одну книжку, лишъ порозкиданї по рѣжныхъ рочникахъ Збѣрни-кѣвъ законѣвъ судовыхъ и Дневника законѣвъ державныхъ, то ознакомленє зъ ними було дуже ненаручне а навѣтъ не-разъ трудне.

Тому то зъ правдивою радістю прийняли всѣ проектъ уставы, внесеный бувшимъ міністромъ торговлѣ Хлюмецкимъ до палаты панѠвъ 23-ого Марта 1877, бо мавъ вѠнъ заступити всѣ попереднїй приписы, котрїй правдиво виглядали якъ на чоботѣ латка, на котрѠй друга латка, а крѠмъ того далеко точнїйше мавъ урегулювати всѣ стосунки, vyplываючїй зъ будовы желѣзницѣ. Проектъ той по довгихъ розправахъ прийняли зъ значными змѣнами обѣ палаты рады державной а цѣсарь затвердивъ, и ось маємо:

10) *уставу зъ 18-ого Лютого 1878* (ч. 30 Д. з. д.), про котру головно будемо говорити.

ЩѠ тая найновїйша устава урегулювала (чи такъ якъ и давнїйше чи инакше), те має зъ давнїйшихъ приписѠвъ вѠднасти, а обовязує теперъ единос уставу. Закимъ станемъ еѣ выяснити и розбирати, належить намъ ще коротенько сказати, яка то була практика пѠсля тыхъ давныхъ знесеныхъ приписѠвъ, а вѠдтакъ выпадає де що розказати, щѠ треба робити, щѠбъ дѠстати призволене на будову желѣзницѣ та якъ еѣ будувати.

ПѠсля давнїйшихъ приписѠвъ, вычисленыхъ выше вѠдъ 1 до 9, прислуговало и прислугує кождому право на власнѠмъ грунтѣ будувати желѣзну дорогу для власного ужитку; не потреба до того нѣ якої концесїѣ.

Хто жъ хотѣвъ будувати таку желѣзницю, щѠ мала служити для загалу, для всѣхъ, и мала переходити чужими грунтами, мусѣвъ выстаратись о концесїю, и то подвѠйну: разъ провїзоричну, щѠбъ поробити всѣ приготвления, помѣры и т. и., а другу остаточно до выконання самої будовы. Обѣ тї концесїѣ по затверженю цѣсаря давало міністерство, а то першу и поодинокимъ особамъ, а другу лишь заложеному акційному товариству.*) Рядъ застерѣгавъ

*) Акційне товариство се спѠлка зъ бѠльше людей, котрїй складають значну гѠтѠвку (капіталы) на певну цѣль и пускають въ обѣгъ акціѣ с. е. публичнїй наперы важнїй якъ грошѣ.

собѣ надзоръ надъ будовою и мѡгъ рѣшати що до выбору напрямку, куда мае ити желѣзница.

Хто вже мавъ остаточну концесію, тому прислугувало право вывлащєня.

При тѡмъ не було однакъ докладно означено, що може и мусить бути вывлащєне, анѣ такожь, якъ высоко належить вѡдшкодувати властитєля, дальше чи належить вѡдшкодувати и того, кому прислугує якась служебнѡсть (сервитутъ) або право найму и аренды, чи належить платити и за утяжливѡсть въ господарцѣ, яка може повстати черезъ желѣзницу. Не менше не було докладно уладжене и саме поступованє при вывлащєню.

Ось якъ мало ся робити: Право вывлащєня признавано лишь тому пѡдириемству желѣзничому, котре узнано загально пожиточнымъ, и то лишь що до тыхъ просторѡвъ, котрі до выбудованя желѣзницѣ доконче потрѣбнїи. Чи який грунтъ доконче потрѣбнїи для желѣзницѣ, о тѡмъ рѣшало намѣстництво (губернїя); противъ того рѣшеня можна ще до 14 день рекурсовати було до министерства справъ внутреннихъ.

Закимъ желѣзничє товариство (спѡлка) удавало ся до намѣстництва о такє рѣшенє, було обовязанє попередъ трѣбовати, чи въ добровѡльный способъ властитель грунту не згодить ся свою власнѡсть вѡдступити; ажъ якъ бы тоє не удалось, мало просити у намѣстництва о ореченє вывлащєня, котре выдавано по попередныхъ оглядинахъ (обзоринахъ) на мѣсци и поновнѡмъ надаремнѡмъ наклонюваню черезъ політичного комисаря до загоды.

Коли ореченє вывлащєня сталось правосильне т. е. або властитель грунту не рекурсовавъ противъ нѣго або министерство его затвердило, мало желѣзничє товариство просити судъ, въ котрого окрузѣ грунтъ лежитъ а радше до котрого той грунтъ яко до реальной (рѣчевой) власти належить (отже при рустикальныхъ грунтахъ судъ повѣтовый, при до-

мінікальнихъ судъ окружній), о судово оцѣнене того Грунту, що до которого выпало вже оречене вивлащеня.

Судъ именовавъ двохъ знателѣвъ, таксаторѣвъ, а тѣ, на мѣсци оглянувши просторъ и доброту вивлащеного предмету, выдавали своѣ судъ о вартости; сли оба таксаторы не подали однаку вартѣсть, судъ прибиравъ третього таксатора, а той мѣгъ приступити до поданои однимъ або другимъ таксаторомъ вартости. Та вартѣсть, на котру згодили ся два таксаторы, була правосильна: *судъ анъ жадна инша власть не могла на нѣй нѣчого змѣнити*; желѣзнича спѣлка мусяла еѣ заплатити властителеви чи тамъ зложити для нѣго до судового депозиту, сли властитель не вдоволявъ ся тою цѣною та не хотѣвъ еѣ приняти або зъ иншихъ причинъ не можна було еѣ властителеви заплатити (н. пр. за для малолѣтности, вѣдсутности и т. и.) — и ажъ тогды набувала спѣлка власнѣсть цѣлковиту вивлащеного Грунту и то безъ всякихъ тягарѣвъ або обмежень, та могла забиратись до будованя желѣзницѣ. Сли властитель супротивлявъ ся и не дозволявъ будовати, могла спѣлка просити у намѣстництва о примусове передане вивлащеного Грунту въ (фѣзичне) посѣдане.

Властитель же, котрый домагавъ ся вышого вѣдшкодованя, мѣгъ передъ тымъ просити судъ о сконстатоване (докладне описане) якости и вартости вивлащеного Грунту черезъ двохъ другихъ знателѣвъ-таксаторѣвъ, щобы мѣгъ въ особнѣмъ процесѣ выказати, що вартѣсть, яку подали при судовѣмъ оцѣненю першѣ два знателѣ, за мала, що при першѣмъ судовѣмъ оцѣненю не заховано всѣхъ правныхъ приписѣвъ, та що желѣзниче товариство винно ему заплатити бѣльше. Въ подобный способъ могло намѣстництво на жадане желѣзничого товариства оречи, що властитель мае на часъ будовы желѣзницѣ до ужитку часового вѣдступити своѣ Грунтъ. Такожъ и высокѣсть того часового вѣдступлевя оцѣ-

нювали судові знателѣ въ разѣ, сли не прійшло до загоды добровѣльной мѣжь властителемъ а колѣю.

Таке було поступоване давнѣйше при вивлащеню пѣдъ приватнѣ желѣзницѣ.

Сли колѣю будовала сама держава, поступоване було (пѣсля инструкціѣ зъ 8. Листоп. 1842) троха вѣдмѣнне. Именно длятого, що пѣдприємницею будѣвлѣ була держава, мусѣли власти державнѣ політичнѣ (староства) вразъ зъ вѣдпоручеными до того „комісарями выкупна“ и зъ двома таксаторами пробовати выкупити погрѣбнѣ Грунта, а сли то не повело ся, зарядити судове оцѣнене. При оцѣненю тѣмъ мало ся уважати не лише на непосредну шкоду властителя Грунту, але и тыхъ, котрымъ прислужовало якесь инше право до Грунту, н. пр. доміній сервітугово управненыхъ, вѣрителѣвъ.

Поступоване те мало дуже значнѣ хибы, котрѣ зъ одной стороны допускали властителемъ Грунтѣвъ звѣлѣкати вѣддане Грунту желѣзници въ безконечне, а зъ другой стороны не давали обезпеки належной властителемъ.

Неразъ приходило до формальной вѣйны мѣжь товариствомъ колѣевымъ а вивлащеными, хочъ не на кулаки анѣ на кулѣ але за те на слова и на рѣжнѣ хитроцѣ и пѣдстуны. Властителѣ желѣзницею дѣткненыхъ Грунтѣвъ уважали будову желѣзницѣ за наилучшу нагоду, щобы збогатити ся, и ставляли наразъ надзвычайно высокѣ жаданя, котрымъ колѣеве товариство неразъ мусѣло уступати, бо дуже часто дѣялось, що властителѣ порозумѣвали ся зъ таксаторами (а тѣ, походячи звычайно зъ тои самои мѣсцевости, найчастѣйше и самѣ, сли не непосредно, то посередно були интересованѣ); сли же и судове оцѣнене зъ таксаторами не выпало по думцѣ властителѣвъ, то вдавали ся въ процесъ довгѣй, спиняючи тымъ способомъ обяте Грунту въ (фізичне) посѣдане товариства и будоване желѣзницѣ.

На вѣдворотъ товариство колѣеве послужовалось такими хитрощами, що превеликими обѣцянками заманювало вла-

стителѣвъ до того, що ему вѣдступали свои Грунта. Якъ же-жь прійшло до сповненя обѣцянки, трѣвало неразъ лѣтами, закимъ частину обѣцяного дѣставъ властитель, а желѣзница тымъ часомъ забрала вже Грунтъ.

Або лучилось ось таке: Політична комісія, зѣѣхавши на Грунтъ на обзорины, щобъ опѣсла могло намѣстництво выдати оречене вывлащєня, мусѣла попередъ наклонювати властителѣвъ до загоды. Очевидно высокѣсть вѣдшкодованя була найважнѣйшимъ пытанємъ. Не оденъ властитель, особливо дрѣбный хлѣборобъ, услухуючи представленя цѣсарского урядника політичного, годить ся при комісії за таку а таку (навѣтъ досыть високу) цѣну свѣй Грунтъ вѣддати. Тымъ часомъ его найблизшій сусѣдъ дѣдичъ, мудрѣйшій, не пристає на загоду. Приходить до судового оцѣненя, а таксаторы за такой самый морлъ поля, щѣ и селянина сусѣдского, признають дѣдичєви вѣ десятиро бѣльше, нѣжь дѣставъ селянинъ загодивши ся зъ желѣзницею. Желѣзница мусить такъ велику цѣну заплатити уертому, мовбы вѣ нагороду ще за его упѣръ. А бѣдный хлѣборобъ, почувши те, заломить руки та жалуєсь, що за порадѣвъ цѣсарского урядника такъ за безцѣнъ вѣддавъ свою батькѣвщину!

3. Про концєсію и будову желѣзницѣ.

Щѣ до концєсіѣ и будовы желѣзницѣ обовязують у насъ до нынѣ слѣдуючій правній приписы:

1) вже высше наведено нами *розпорядженє мінїстерства торговль* зъ 14/9, 1854 (ч. 238 Д. з. д.), оголошенє на цѣсарскій рескриптъ зъ 8/9, 1854;

2) *розпорядженє мінїстерства торговль зъ 25-ого Спннѣя 1879* (ч. 19 Д. з. д.);

3) *законъ зъ 25-ого Мая 1880* (ч. 56 Д. з. д.);

4) *розпорядженє мінїстр. торговль зъ 29-ого Мая 1880* (ч. 57 Д. з. д.).

Ось що стоить у тыхъ приписахъ: На власнѣмъ сво-

ѣмъ Грунтѣ, або за призволенемъ сусѣдѣвъ и на ихъ Грунтахъ можна для власного ужитку будовати желѣзницю, не потребуючи особнои концесіѣ вѣдъ ряду, а лишь загальне призолене („консенсъ“) до будованя. Се чисто приватна желѣзниця.

Хто же хоче будовати желѣзницю, котра має служити для публичного ужитку, для перевозу людей, товару и рѣчей, той потребуе выстарати ся найперше о 1) призолене до выконаня „приготовляючихъ робѣтъ“, а опѣсля 2) о концесію до будовы. Тамго удѣляе міністерство, а сю послѣдню цѣсарь. Старати ся о те можуть такъ поодинокі особы, якъ и товариства (спѣлки).

Призолене до выконаня подготовляючихъ робѣтъ надае право, вступати на чужій Грунта и робити потрібні помѣры, а такожъ усувати всякі перешкоды, стоячі на завадѣ тымъ помѣрамъ, розумѣе ся за вѣдповѣдне вѣдшкодоване. Концесія же надае право побудовати колѣю и перевозити на нѣй особы и рѣчи. Розрѣжнати тутъ слѣдуе рѣжніи роды публичныхъ желѣзницъ, побудованыхъ и приватными пѣдприємцами. Могуть бути або публичні желѣзницѣ „первостепенні“, або т. зв. „второстепенні, мѣсцевѣ“ (Local-, Vicinal-, Secundaerbahnen), або довозовѣ. Перші суть звичайні, правиломъ, другі незвычайні, выемкою. До тыхъ першихъ вѣдносять ся все приписы правні, котрі мусять бути точно выповнені; вторі же мають за певнені значні улукшеня.

Вже при удѣленю призоленя на работы подготовляючі мусять бути рѣшене пытане, яка має будоватись желѣзниця: чи первостепенна чи второстепенна, чи довозова. Вѣдъ того бо залежить цѣле дальше поступоване и способъ выконаня желѣзницѣ.

И держава сама може своимъ коштомъ будовати желѣзницѣ; се були бы желѣзницѣ державні. Приписы, якѣ е для будовы желѣзницъ приватныхъ, мусять бути за-

ховувані и при желѣзницяхъ державныхъ; а рѣжниця вся въ тѣмъ, що для будовы желѣзницѣ державной нема потреби удѣляти концесію, котра бы такъ выглядала, що держава (с. е. еи рядъ, правлѣне) сама собѣ позваляе будовати. Концесія у приватныхъ колѣй е конце потрібна, чтобы пѣдприємство колѣеве не зробило щось противъ добра загалу; тому есть и обовязкомъ ряду глядѣти на те, чи не закладае ся желѣзниця такъ, чтобы въ якій будь способъ шкодила загалови. Сли жь держава сама бере ся за будову, то вже буде сама того загального интересу и добра пильнувати.

Перейдемъ отже найперше первостепеннїй приватнїй желѣзницѣ.

Просьбу о призволене на работы приготавлиючі вносити ся до міністерства торговлѣ и публичныхъ будѣвль, при долученю пляну пѣдприємства, при чѣмъ належить подати и напрямокъ, куда мае ити загадана желѣзниця.

Сли міністерство узнасть, що анѣ зъ приватно-правныхъ анѣ зъ публичныхъ взлядѣвъ нема нѣякои перепоны, та и просяча особа (або товариство) заслугоуе на довѣре, дае призволене на работы приготавлиючі на шѣсть мѣсяцѣвъ. Призволене тое не надае просячому нѣякого права першенства; противно може міністерство рѣвночасно дати таке призволене окремо кѣлькомъ особамъ або спѣлкамъ, бо ще не знати, чїй проектъ окаже ся найлучшимъ, хто остоить ся.

Призволене на приготавлиючі работы устае по шѣстѣхъ мѣсяцахъ; о продовжене его можна просити, предкладаючи: 1) Генеральну мапу войскового Географічного институту зъ докладнымъ означенемъ на нѣй напрямку всѣхъ желѣзницъ, які вже е або які власне будують ся, и хоть приближеного напрямку замѣрюваної желѣзницѣ; 2) шкїць профілю повздожного, т. е. мапы, зъ котрой можна довѣдатись, якъ мае выглядати та желѣзниця, зъ боку дивлячись, де буде валъ, де насыпъ, де гора прокопана и т. и.; 3) обчислене коштѣвъ будовы, доходѣвъ, розходѣвъ и спо-

дѣвнанихъ процентѣвъ вѣдъ капіталу, вложеного въ пѣдпри-
 ємство; 4) выясненє корыстей зѣ желѣзницѣ, якихъ нале-
 житъ ся надѣяти для загалу, поданє рѣжныхъ возможныхъ
 напрямкѣвъ (варіантѣвъ), способъ урядженя руху и т. и. —
 Коли міністерство узнасть тѣ дотеперѣшніи дослѣды за вѣдо-
 воляючіи, продовжає речинець для приготавливаючихъ робѣтъ
 и може рѣшитисѣ на котрийсѣ зѣ варіантѣвъ.

Якѣ роботы приготавливаючіи будутъ покѣнченіи, нале-
 житъ міністерству предложити все дослѣды, именно вычи-
 сленіи выше пѣдъ 1) до 4) машы и и., а крѣмъ того ще
 иншіи дуже докладніи справозданя за снады, за бѣльшіи мо-
 сты и будѣвлѣ, за число и положенє двѣрцѣвъ и т. и.

Коли міністерство узнасть проектъ желѣзницѣ за вѣдо-
 повѣдніи, зарядитъ т. зв. *reviziu* шляху (або трасы).

Будє то перша нагода для каждого вла-
 стителя грунту, доведати ся щось близше и наочно
 про замѣрювану желѣзницю.

Каждый урядъ громадскіи дѣстане завѣдомленє зѣ ста-
 рѣства, що вѣ канцеляріяхъ старѣства до 8 день можна пе-
 реглянути мапу, шкїць профїлю повздовжного и иншіи вы-
 яняючіи акта. Начальникъ громады повиненъ о тѣмъ увѣ-
 домити цѣлу громаду якѣ найборше, а каждому вѣльно у-
 дати ся до старѣства, переглядати тѣ мапы и т. д. и вно-
 сити свои замѣты або просьбы, проекты. Такѣ може и пр.
 яка громада домагати ся, щобъ шляхъ колѣвый ишовъ еи
 грунтами, чтобы дворець бувъ близше села чи мѣста, чтобы
 шляхъ повести гѣршими грунтами и т. и.

Все тотіи замѣты и просьбы треба вносити або устно
 вѣ старѣствѣ вѣ означенный часъ, або письменно. Можна
 такожѣ вносити громадніи петиціи до намѣстництва або и
 міністерства.

По уплывѣ 8-дневного терміну збере ся комісія вѣ
 столиціи краю; вѣ складъ тои комісіи входятъ именованіи
 міністромъ члены, а то представителѣ намѣстництва, на-

чальною інспекціѣ австрійськихъ желѣзницъ, спѣльного (австрійско-угорского) министерства вѣины, выдѣлу краевого, торговельныхъ комнатъ а пѣсля потребъ и представителѣ другихъ властей. Тая комісія мае розглянути ся докладно въ проектѣ желѣзницѣ и положеню стацій, розсмотрѣти его изъ взгляду на корысти войсковѣ, адміністраційнѣ, торговельнѣ и економічно-господарчѣ, та въ загалѣ оречи, чи можна дозволити ту колѣю будувати, чи выбрати котрыйсь варіантъ, або внести на змѣну шляху. Комісія та застановляє ся власне надъ всѣми замѣтами и просьбами въ староствахъ внесеными, та надъ всѣма петиціями їѣ вѣдступлеными. Може она удати ся и на мѣсце, може слухати и иншихъ осѣбъ.

На пѣдставѣ осуду сеи комісіѣ рѣшае рядъ, чи можна дозволити на будову, якѣй напрямкомъ мае мати желѣзниця та пѣдъ якими услѣвами можна дѣстати концесію.

Хто гадае старати ся о концесію, мусить сповнити всѣ тотѣ услѣва застереженѣ, а особливо выказати фонды, котрыми мае побудувати ся и въ рухъ пустити желѣзниця.

Концесію, якъ знаемо, надае самъ монарха, а то лишѣ на означеный часъ, наибѣльше на 90 лѣтъ; по уплывѣ того часу желѣзниця, грунтъ и будынки переходять на власнѣсть державы. Лише маютокъ рухомый остае власностію пѣдприемця. Концесія надае выключне право збудувати желѣзницю въ данѣмъ напрямку межѣ двома наконецными мѣсцевостями и перевозити особы и рѣчи. Тому то маючи вже концесію на будову, належить сейчасъ внести до министерства проектъ остаточного наконецного шляху, якъ его на пѣдставѣ осуду комісіѣ (установленои для ревизіѣ шляху) зажадало министерство. Сли бы той проектъ не бувъ такѣй, якъ зажадало министерство, мусить ся другѣй разъ вѣдбувати ревизія шляху; если бувъ до волѣ ряду, то вѣнъ затвердить той остаточный шляхъ, то значить вже буде установленый шляхъ желѣзницѣ о стѣлько, що звѣстно буде, яки-

ми громадами та якими нивами въ громадахъ шляхъ потягне ся. Можливо однакожь ще и то, що, якъ прійде до виконання будовы, то покаже ся конечнѣсть де въ чѣмъ змѣнити шляхъ той незначно.

По затвердженю остаточного шляху належить внести до міністерства торговлѣ проектъ взглядомъ установленя числа и положеня двѣрцѣвъ, стацій и перестанкѣвъ, предкладаючи Генеральну мапу Географічну, справдженый повздовжный профіль (гляди выше) и пляны двѣрцѣвъ, стацій и перестанкѣвъ зъ проектированными назвами ихъ, та зъ доѣздами до нихъ.

Проектъ той оголошує ся по громадахъ, якъ передъ ревізією шляху, и ось друга нагода для всѣхъ интересованныхъ вглянути въ цѣлый плянъ желѣзницѣ и боронити своихъ правъ, а именно буде тутъ ходити наибѣльше о положеніи двѣрцѣвъ, стацій и перестанкѣвъ та о дороги, до нихъ ведучій. Громады можуть домагати ся, щобы стацію або перестанокъ заложено на еи Грунтахъ, щобы мала имя ихъ громады; именами двохъ громадъ тогды лишъ для вѣдрѣженя означує ся стацію або перестанокъ, сли вже е десь стація тогѣжь имени, щѣ и громада, на котрой Грунтахъ має розложити ся нова стація або перестанокъ. Дальше можна домагати ся, щобы дворець, стація або перестанокъ бувъ на тѣй або другѣй нивѣ, щобы доѣздъ бувъ такъ або инакше поведеный и т. и.

Надъ всѣми тыми замѣтами интересованныхъ, внесенными чи то до староства чи до намѣстництва, надъ всѣми можливими петиціями та въ загальнѣ надъ цѣлымъ проектомъ стацій, двѣрцѣвъ, пристанкѣвъ и дорѣгъ, застановляє ся комісія, покликана міністерствомъ, якъ выше при ревізії шляху бачили-сьмо, и выдає свѣій судъ; а міністерство на пѣдставѣ того суду або затверджує проектъ стацій и т. д., або жадає змѣны чи то стацій чи то шляху, не призвольти

однакъ борше на заложене стацій, поки не буде залагоджена справа зъ *допъздома*.

Що до *допъдбвз* до стацій, двѳрцѳвъ и перестанкѳвъ, то въ томъ взглядѳ приписуе законъ краевый зъ *15-ого Цѳвтъня 1881 ч. 46 Д. з. кр.* ось що :

Доѳздами колѳѳевыми суть тѳ дороги публичнѳ, щѳ лучать двѳрцѳ и стаціѳ зъ найближшими мѳстами або мѳсточками, зъ гостинцями цѳсарскими, краевыми або повѳтовыми, при чѳмъ пляцы передъ двѳрцями и рампы передъ тыми пляцами не належить вчислѳти до доѳдѳвъ.

Доѳзды будувати, ихъ въ друге мѳсце перекладати або вѳдновлювати мають деякѳ желѳзницѳ самѳ вже въ силу ихъ концесіѳ або въ силу договорѳвъ ; часомъ бувають вышадки, що до того обовязанѳ поодинокѳ особы або громады ; вѳдъ теперь однакъ належати то буде до конкуренціѳ, а именно має поносити :

1) одну третю часть всѳхъ коштѳвъ пѳдприємство колѳѳеве;
2) другу третю часть тыхъ коштѳвъ повѳты, черезъ котрѳ веде доѳздъ ; — и

3) остатню третину : А) громады (вразъ зъ обшарами двѳрскими), Б) властителѳ копалень, камѳнѳломѳвъ и иншихъ фабрикъ , котрѳ корыстѳти будутъ зъ тыхъ доѳдѳвъ, вкѳнци В) краевый фондъ, а то : а) громады роботизною и шарварками до высокости одной шестой части всѳхъ коштѳвъ будовы доѳзду въ границяхъ громады (о способѳ и высокости роботизны рѳшае рада повѳтова пѳсля дорожного закона) ; б) фабриканты и пр. пѳсля добровѳльной угоды, заключеной зъ радою повѳтовою въ порозумѳню зъ староствомъ, а якъ не угодать ся, то пѳсля згѳдного рѳшеня выдѳлу краевого и намѳстництва, а взглядно пѳсля рѳшеня мѳнистерства ; вкѳнци в) решту непокрытыхъ выдаткѳвъ має поносити краевый фондъ. Выдѳлъ повѳтовый веде зарядъ при будовѳ и направѳ доѳдѳвъ ; за призволенемъ выдѳлу краевого може

той обов'язокъ приймати на себе желѣзниця, котрої буде ся доручувати збрана належитість конкуренційна.

Коли міністерство затвердить проєктъ стацій, має підприємець желѣзницѣ докладно вытычити лінію желѣзницѣ и выпрацювати на конечный проєктъ подрѣбный, т. е. понизше вычислеными рисунками, мапами и т. д. представити наглядно, якъ и куда замѣряє будувати колѣю. При томъ можна ще змѣнити незначно затверджений шляхъ, сли вымагати буде того конче потреба.

Выпрацьований проєктъ подрѣбный, а то :

1) плянь положеня колѣѣ зъ стаціями, будками, переложеными дорогами, рѣками, переїздами, зъ границями замѣреного выкупу (або вывлащеня) и парцелями катастральными,

2) плянь повздожного профілю,

3) пляны важнѣйшихъ поперечныхъ профілівъ,

4) таблицю зворотѣвъ и спадѣвъ колѣѣ,

5) таблицю дорѣгъ и вѣдъ зъ долученымъ списомъ осібъ, обов'язавшихъ ся або обов'язаныхъ до переложеня и удержаня ихъ, — а крѣмъ того

6) выказъ потрѣбныхъ Грунтѣвъ и правъ, зъ докладнымъ списомъ парцель, ихъ об'єму, громадъ и судѣвъ, въ котрыхъ обрубѣ Грунта лежать, и

7) списъ вѣхъ, що має ся ихъ вывластити, и ихъ правныхъ заступникѣвъ пѣсля громадъ, зъ поданемъ выказѣвъ гіпотечныхъ книги Грунтовой : —

все то належить предложити міністерству торговлѣ, котре, якъ скоро узнасть, що пѣсля того предложеного пляну можна желѣзницю будувати, заряджує т. зв. політичный або адміністративный обхѣдъ.

Въ тѣй цѣли именує комісію, въ котрой складъ входять заступникъ намѣстництва яко предсѣдатель, заступникъ Генеральной (начальной) инспекціѣ австрійскихъ желѣзницъ, заступникъ староства, заступникъ спѣльного міні-

стерства вѣины а пѣсля потреби заступникъ властей гѣрничихъ и инши, министрѣмъ пѣсля потреби именованй членн. Такожъ належить увѣдомити выдѣлъ краевый, що може до комісії прислати свого вѣдпоручника.

Закимъ однакъ удасть ся комісія на мѣсце, му ся тѣ бути выложенй до публичного перегляду на й менше 14 день вѣ урядахъ громадскихъ тыхъ громадъ, що то черезъ ихъ фунта колѣй буде переходити, вычислений выше пѣдъ 1) 5) 6) и 7) плянь положеня, таблица дорѣгъ и вѣдъ, выказъ фунтовъ и списъ властителѣвъ.

Се вже третя и найлучша нагода, що кождый интересованый може познакомитись (якъ можна зъ близька, бо вѣ своей громадѣ), якъ буде ити желѣзница та чого вѣдъ него буде потребувати, може отже напередъ мѣркувати, якои домагаться заплаты, вѣдшкодованя.

О тѣмъ, що кождый може переглянути тѣ акта вѣ урядѣ громадскѣмъ и що може до певного, означеного дня вносити замѣты вѣ староствѣ противъ замѣрюваного вывлащеня и противъ пляну будовы, мае оголосити начальникъ громадскій вѣ способъ, принятый мѣщевымъ звычайемъ, т. е. розлѣпленемъ оголошень, бубненемъ, оповѣщенемъ передъ церквою и т. и., а крѣмъ того мае ся тѣе разъ оголосити вѣ урядовѣй газетѣ.

Предсѣдатель комісії политичного обходу мае зновъ обовязокъ що найменше 8 день напередъ оголосити вѣ громадѣ день, коли зачне ся политичный обхѣдъ, чтобы кождый до комісії на мѣсци мѣгъ зголосити ся и своихъ правъ боронити. Начальникѣвъ громадъ (и обшарѣвъ двѣрскихъ) и тыхъ, що внесли вѣ належитѣмъ часѣ замѣты, мае ся поименно завѣзвати до комісії.

Передъ комісією вѣльно каждому интересованому явитись та ставити жаданя и внески ажъ до заключеня протоколу вѣ громадѣ. Пѣзнѣйше внесенй жаданя и внески не будутъ увзглядненй.

Задача комісії політичного обходу єсть двояка : разъ, выслѣдити на мѣсци предметъ и просторъ вывращенія т. е. ореди, котры грунта и права мусять бути вѣдступленіи черезъ властителѣвъ, щобы желѣзница була такъ якъ належить побудована, отже комісія має застановитись надъ кождымъ замѣтомъ властителѣвъ и кождымъ жаданемъ пѣдприемця колѣевого ; по друге осудити, чи плянъ будовы вѣдповѣдає загальнымъ интересамъ публики, а то изъ взгляду на гостинцѣ, дороги, воды текучій, рампы, будѣвлѣ на колѣи и т. и., и такожъ застановлять надъ кождымъ замѣтомъ интересованыхъ.

Въ обохъ взглядахъ, такъ що до предмету и простору вывращенія якъ и що до пляну будовы, задля публичной догѣдности и пожитку може комісія внести на змѣну пляну, може займати ся такожъ двѣрцями и стаціями (о скѣлько то не вѣдносить ся до загального вже затверженого ихъ положенія).

Не дасть ся тутъ вычислити и предвидѣти всѣхъ можливыхъ выпадкѣвъ, якій властитель грунтѣвъ и интересованій громады могутъ при тѣмъ політичнѣмъ обходѣ пѣднести и вѣдновѣднихъ змѣнъ пляну затребовати. Все то дасть ся лишъ въ поодинокихъ злучаяхъ, на грунтѣ, при добре понятѣмъ своѣмъ власнѣмъ интересѣ зробити.

Передо всѣмъ треба знати, що о высокости вѣдшкодованія за грунта при політичнѣмъ обходѣ не буде и бесѣды : розходить ся при тѣмъ, якъ вже згадали-сьмо, лишъ о просторѣ, якій має ся заняти пѣдъ желѣзницу ; предсѣдатель комісії, вѣдпоручникъ намѣстництва, має обовязокъ, наклоняти властителѣвъ до загоды, щобы въ добровѣльный способъ згодили ся на вѣдступлене грунту пѣдъ желѣзницу, не за дармо, но разумѣе ся за вѣдшкодоване, хотяй про высокѣсть тогожь не може нѣчого говорити ся, бо то зависѣти буде, якъ побачимо пѣзнѣйше, вѣдъ рѣшенія судового. При політичнѣмъ обходѣ, якъ скоро просторъ потрѣбного

ґрунту буде сконстатований, головно буде розходити ся о те, чи властитель добровольно хотять вѣдступити свѣй ґрунтъ, та чи не мають може якихъ жадань, чи замѣрена будова не е шкѣдлива загальному добру. Будуть се дуже рѣдкы выпады, де бы властитель мѣгъ остоятись зъ своимъ безвзгляднымъ супротивленемъ вывлащеню для желѣзницѣ, мусѣли бъ се бути якысь причины значно бѣльшого значѣня, нѣжъ просте безосновне говорене: „я не хочу, я не дамъ своего ґрунту.“ Тому то ще найлучше, тамъ де комісія політичного обходу скаже, що такій а такій просторъ або таке а таке право мусить бути вѣдступлене, згодити ся на вывлащене пѣдъ условемъ вѣдшкодованя, хотяй зновъ нѣ на що не придасть ся условляти собѣ высокѣсть тогожъ вѣдшкодованя. До нѣчого не доведе и те, щобъ до коміссіѣ зовсѣмъ не явитись, а противно такій спосѣбъ супротивленя, хочъ у нашихъ людѣй часто практикованый вѣ другихъ дѣлахъ, може дуже зашкодити; бо власне пѣсля права, сли при комісії интересованѣ не ставлять жадныхъ вѣскѣвъ анѣ комісія сама не урадитъ якихъ змѣнъ, мае ся предложеный наконецный подрѣбный проектъ желѣзницѣ уважати за принятый, нѣкимъ неоспореный и для всѣхъ обовязуючій. Пѣзнѣйшы замѣты не будуть зовсѣмъ увзглядненѣ. Тому то, панове громада, звертаю вашу бачнѣсть дуже на той політичный обходъ. Належить кождому явитись и смѣло до протоколу все жадати (зъ выемкою вѣдшкодованя, належачого до судового оцѣненя), щѣ вѣ свою корысть бажае вѣдъ желѣзницѣ узыскати. Такъ н. пр. щобы зроблено рампу до переѣзду догѣднѣйшого на якѣй нивѣ; щобы рѣвъ осушующій заложено такъ, абы не сплывала вогкѣсть на сусѣдній ґрунтъ, або щобы не осушувано дуже сусѣдній сѣножати выкопанемъ за глубокого рову; щобы переѣзды по-пѣдъ колѣю (по-пѣдъ мосты) та черезъ колѣю були достаточно высокій и широкій; щобы дороги, перетинающій желѣзницю, инакше заложити, якъ се есть вѣ проектѣ,

и т. д. и т. д. Властитель, котрому замѣряють вывластити значнѣйшу часть парцелѣ, такъ що рештка навѣтъ не дасть ся належито ужитковати або такой стане нѣ на що непридатна, може жадати, щобы желѣзница забрала собѣ и тоту рештку, т. е. щобы вывлащене розтягнуено и на ту частину. Не дасть ся тутъ, якъ кажемо, предвидѣти и вычислити всякї можливї выпадки, чого можна домагати ся вѣдъ будуючої ся желѣзницѣ. Зависитъ се вѣдъ мѣсцевыхъ обставинъ и вѣдъ того, щобы властителѣ зрозумѣли свѣй интересъ.

Комісія жь мусить застановити ся надъ кождымъ внешнекомъ. Сли на яку жадану змѣну чи то пляну будовы чи границъ вывлащеня згодить ся комісія, то мае тую змѣну перевести на плянахъ и въ выказахъ Грунтѣвъ та списѣ маючихъ ся вывластити.

Протоколы політичного обходу, заключенї для каждой громады окремо, предкладае комісія намѣстництву а те зъ своею гадкою міністерству торговлѣ до вѣдомости а взглядно на злучай якихъсь проєктowanychъ змѣнъ до остаточного затвердження.

Слѣдуюте теперъ властиве поступоване взглядомъ вывлащеня, о котрѣмъ буде бесѣда понизше въ главѣ IV-ой. Тутъ ще додамо лишъ то, що, якъ ино пѣдприемець колѣевый обѣйме посѣдане вывлащенныхъ Грунтѣвъ, передъ приступленемъ до будовы мусить просити у міністерства о призволене до выконаня каждой работы чи то земной чи наповерхной. Крѣмъ того на просторѣ 30 метрѣвъ вѣдъ шинъ по обохъ бокахъ мусить будынки вѣдповѣдно убезпечити вѣдъ огню зъ машины. Чи колѣя належито убезпечила, доходить и стверджуе окрема комісія. Такожъ передъ отворенемъ руху на желѣзници, хочбы для перевозу матерїалѣвъ при будовѣ, мусять вѣдбути ся потрѣбнї пробы и узыскати ся призволене. Такъ само комісіѣ окремай пробують выбудованї мосты та паровї машины, котрыми мае ся ѣздити. Най-

важнѣйшія пробы вѣдбувають ся передъ отворенемъ желѣзницѣ для публичного ужитку.

Про приписы при вѣсѣхъ тыхъ пробахъ не будемо тутъ розводитись, бо-жь мало коли будутъ они обходити загалъ. Що наибѣльше, то хѣба обезпека вѣдъ огню ще бы заинтересовала межѣвникѣвъ проектованои желѣзницѣ, однакъ приписы въ томъ взглядѣ такі, що они бѣльше вкладаютъ обовязокъ на желѣзницю, котра сама має належито обезпечити сусѣдні будынки вѣдъ огню, именно въ мѣсце соломы и дерева дати твердый нешальный матеріаль.

И въ загалѣ желѣзниця обовязана вѣдповѣдно всяку шкоду вѣдшкодовати, яка кому при будовѣ желѣзницѣ лучить ся зъ причины тоиже будовы, хотя бы навѣтъ не вывлащено ґрунту того, кому сталась та шкода (§. 10, б міністр. розпоряж. зъ $14/9$ 1854 ч. 238).

Стѣлько о публичныхъ желѣзницяхъ первостепенныхъ, побудованыхъ приватными підприємцями. При рядовыхъ коштомъ державы будуемыхъ ся желѣзницяхъ поступоване зовсѣмъ таке саме: ревизія шляху, установлене числа и положеня стаций и двѣрцѣвъ, політичный обхѣдъ и т. д., а вся рѣжниця въ томъ, що вмѣсто концесіѣ цѣсарскои мусить запасти ухвала рады державнои, котру цѣсарь санкціонуе, т. е. мусить выйти законъ, призволяючій на выдатокъ той зъ державныхъ фондѣвъ. Міністерство має отже и при будовѣ державныхъ желѣзницѣ верховный надзѣръ надъ выконанемъ робѣтъ.

Второстепеннымъ желѣзницямъ признавъ законъ зъ 25-ого Мая 1880 (ч. 56 Д. з. д.) дуже значній (чи, якъ стоить въ законѣ, всякій можливій) улекшеня и пѣльги, и то не лишь що до робѣтъ приготавливающихъ, будовы и выпосаженя, але и що до самого руху повѣльнѣйшого, що до увѣднѣннѣ вѣдъ декотрыхъ досыть утяжливыхъ

обезпечаючих постановъ, що до звѣльненя вѣдъ обовязку перевозити почту, що до увѣльненя вѣдъ штемплѣвъ и таксъ, податкѣвъ и т. и. И цѣла рѣжниця mezi первостепенными а второстепенными желѣзницами власне въ тѣмъ повѣльнѣйшѣмъ руху, въ малѣмъ оборотѣ, въ незначнѣй довготѣ, въ невеликѣмъ засобѣ валонѣвъ и т. и.

Замѣтне однакъ те, що законъ той важный лишь до 31-ого Грудня 1882 р., що отже лишь до того часу можна корыстати зъ его добродѣйствъ и узыскати концесію.

Однимъ зъ важнѣйшихъ добродѣйствъ се безперечно постаново, що второстепенну желѣзницу можна побудовати на гостинцяхъ чи то цѣсарскихъ чи краевыхъ, повѣтовыхъ, розумѣе ся за порозумѣнемъ зъ тыми, котрѣ удержують той гостинець; а велике се добродѣйство вже длятого, що гостинцѣ звычайно вже пѣдмуровані и безъ великихъ спадѣвъ, такъ що при невеликихъ работахъ можна уложити на частинѣ ихъ желѣзницу, котра бы не спиняла звычайного обороту на тѣмъ гостинци возами и т. и. Въ выконаню сего закона постановляе міністр. розпоряджене зъ 29-ого Мая 1880 ч. 57 Д. з. д. слѣдуючѣ приписы:

Призволене до приготавлиючихъ робѣтъ удѣляе ся на оденъ рѣкъ, а сли работы тѣ розночались або стояло имъ щось на перепонѣ, то не потрѣбно, просячи о продовжене того призволеня, предклатати Генеральной мапы, шкѣцъ профілю и т. д., якъ при первостепенныхъ желѣзницахъ. Дальше сли, задля короткости и малозначности шляху, напрямокъ его и положене стацій бѣльше менше зависить вѣдъ мѣсцевыхъ обставинъ або е згода интересованыхъ, то можна зъ просьбою о концесію предложити и наконецный подрѣбный проектъ, та и то безъ плану вывлащєня, безъ спису Грунтѣвъ и властителѣвъ, маючихъ ся вывластити, сли желѣзница має безъ выконаня права вывлащєваня бути побудована на Грунтѣ самогожь будущого або на годячихъ ся на те властителѣвъ. Міністерство, по належитѣмъ оголошеню

тогожь проекту по громадахъ, зарядить політичний обхѣдъ, при котрѣмъ заразомъ доходити ся має, чи напрямкъ шляху вѣдповѣдний, чи положене стацій добре, отже вмѣсто триразовой комісії лишъ *одна*, и одна лишъ нагода для властителѣвъ-сусѣдѣвъ вглянути въ акта и боронити своихъ правъ.

Сли комісія обходу політичного выскаже ся прихильно для проекту, предкладає міністерство цѣсареву просьбу о концесію; въ противнѣмъ разѣ мусять ся усунути похибки проекту.

Сли не заходять услѣва выше подані, именно сли шляхъ и положене стацій не суть дані мѣсцевыми обставинами, та и желѣзница сама довша та важнѣйша: то мусить ся передъ політичнымъ обходомъ перевести ревизія шляху и стацій передъ особною комісією на мѣсци, такожь по належитѣмъ выставленю илянѣвъ въ староствѣ до перегляду и оголошеню громадамъ дня и мѣсця комісії. Въ тѣмъ злучаю вѣдбудуть ся отже двѣ комісії: перша для ревизіи шляху и стацій, а друга для політичного обходу, отже и дворазова нагода для властителѣвъ ґрунтѣвъ.

Згадаємъ ще за довозові желѣзницѣ.

Довозовыми называютъ ся тоті желѣзницѣ, щѣ призначені до перевозу матеріалѣвъ и тягарѣвъ зъ копалень и иншихъ промысловыхъ заводѣвъ до публичныхъ желѣзницѣ, все одно чи перевѣзъ вѣдбуває ся машиною паровою чи на желѣзныхъ шинахъ кѣньми або иншимъ способомъ. Звычайно будутъ се цѣлкомъ приватні желѣзницѣ, побудовані на власнѣмъ ґрунтѣ и для власного (не публичного) ужитку, може однакъ лучитись, щѣ будутъ такі колѣѣ будовані и на чужѣмъ вывлащенѣмъ ґрунтѣ.

Желѣзницѣ такі довозові повинні сходитись зъ желѣзницами публичными на стаціи, а лишъ въ злучаю, якъ се не можливо, до шинъ самого шляху публичной желѣз-

ницѣ. Слн такі дозовові желѣзницѣ мають однаку ширину зъ публичною желѣзницею, такъ що можна возами публичною желѣзницѣ переїздити на шини дозовової: то призволене до будовы, по переведеню обходу політичного, належнито впередь по громадахъ оповѣщеного, удѣляе міністерство, а призволене до отвореня руху начальна инспекція австрійскихъ желѣзницъ; въ злучаю противномъ має лишъ намѣстництво передь отворенемъ руху паровою машиною выслѣдити, чи заховано все приписы, до обезпекн чужого життя и майна змѣряючі.

IV. Законъ зъ 18. Лютого 1878 (ч. 30 Д. з. д.).

Вже въ II-ой частинѣ нашої розвѣдки була бесѣда про тѣ недогѣдности, якѣ давались всюда чути, де ино будовано яку желѣзницю, недогѣдности выплываючі зъ недокладного, якъ Нѣмцѣ кажуть: „дѣравого“ законодавства нашего. Зъ одного боку змагане вывлащенихъ, выдобути якъ наибѣльшу заплату вѣдъ товариства будуючого желѣзницю, и ставлене всякихъ возможныхъ перепонъ, порозумѣване зъ судовыми оцѣнителями, зъ другого боку обѣщовані золоті горы тогожъ товариства вывлащенимъ, щобъ ино обняти Грунтъ въ свое посѣдане, а опѣсля неплачене умовленої заплаты, обосторонній довгий лѣта трѣваючі процеса о выше вѣдшкодоване а черезъ те вздержане будовы желѣзницѣ, загальне невдоволене, нарѣканя и т. и. — все то при дотеперѣшномъ будованю желѣзницъ ажъ за часто и добре знакомі рѣчи, котрі и приневолили рядъ внести 23-ого Марта 1877 до рады державной у Вѣдни, а именно до палаты панѣвъ, проектъ нового закона про вывлащене пѣдъ желѣзницѣ.

Палата панѣвъ приняла той проектъ зъ деякими змѣнами 10. Липня 1877 р., а палата послѣвъ по шестиденной дебатѣ 13. Листопада 1877 р. зновъ зъ своими дальшими ухваленными змѣнами. Пѣсля приписѣвъ нашої конституцій

вернувъ вѣдѣтъ проектъ той до палаты панѣвъ, а таяжъ на засѣданію зъ 11. Грудня 1877 приняла декотріи змѣны, ухваленіи палатою послѣвъ, а вкѣнци палата послѣвъ на засѣданіяхъ зъ 29. Сѣчня и 1. Лютого 1878 пристала на прочіи ухвалы палаты панѣвъ. Такъ однозвучно обома палатами ухваленый проектъ санкціонувавъ цѣсарь 18. Лютого 1878, и оголошено его яко законъ (уставу) въ Дневнику законѣвъ державныхъ 12. Цвѣтня 1878 число 30. Якъ звѣстно, день санкціи цѣсарской надае каждому законуви назву, тому то и называе ся сей законъ закономъ зъ 18. Лютого 1878.

Пѣсля слѣвъ тогочасного міністра справедливости (д-ра Глязера) законъ сей увзглядняе интересы такъ вывлещенныхъ якъ и вывлащающихъ, та въ загалѣ зарѣвно справедливый для однихъ якъ и для другихъ. Чижь се справдѣ такъ? та въ чѣмъ вѣнъ лучший вѣдъ давныхъ установъ?

Найперше що до матеріальной части*) права вывлещенія вычислено въ новѣмъ законѣ хочъ въ приближенію выпадки, въ котрыхъ звичайно выконуе ся право вывлещенія; дальше вѣдрѣжнено особы, котрымъ прислугуе безпосередне а котрымъ посередне право домагатись вѣдшкодованія, — и означено вѣѣ обставины, на котріи належить звертати увагу при обчисленію вѣдшкодованія. Ся докладнѣсть права матеріального промовляе въ корысть нового закона, бо точнѣсть и яснѣсть есть задачою каждого доброго законодавства.

Що до поступованія при вывлещенію, то вѣддѣлено те, що належить до рѣшенія властей політичныхъ, и

*) Всѣ законы суть двоякого змѣсту, а то або 1) устанавляють право, котре регулюе вѣдносини чи то мѣжь державами чи мѣжь обывателями (горожанами) одной державы або двохъ державъ чи то мѣжь державою а еѣ або чужой державы горожанами, — або 2) приписують способъ застосованія того права; тамтѣ называютъ ся въ языцѣ правничѣмъ правомъ матеріальнымъ, а сесѣ правомъ формальнымъ або поступованемъ.

менно доходженя и ореченя о тѣмъ, що мае вывластитись, вѣдь того, що належить до доходженя судового, именно у-становлене высокости вѣдшкодованя.

При вывлащеню розходитъ ся найперше о те, чи заходить потреба изъ взгляду на публичну корысть, щобъ я-кійсь Грунтъ або право вѣдбирати дотеперѣшньому власти-телеви — о потребѣ тѣй рѣшити може лишь держава черезъ свои власти управляючі (політичні)—; а дальше доперва роз-ходитись може о заплату за вывлащенный Грунтъ чи право — о чѣмъ покликані рѣшати суды яко о споры чисто при-ватні. Пѣсля дотеперѣшнихъ постановъ політична власть мала наклонювати властителѣвъ до добровѣльной залагоды, при чѣмъ заразомъ установлювано высокѣсть заплаты чи вѣдшкодованя. Теперъ же, пѣсля сего нового закона, полі-тична власть при політичнѣмъ обходѣ (о котрѣмъ була бесѣда въ III-ѣй части), котрого задачою є изслѣдоване, чи будова желѣзницѣ буде вѣдповѣдна вымогамъ публичного пожитку и добра, — мае заразомъ доходити, що конче потрѣбно вывластити пѣдъ будову; однакъ при тѣмъ може пытати властителѣвъ лишь о те, чи годять ся добровѣльно вѣдступити Грунтъ або право, потрѣбне для желѣзницѣ, та на-клонювати до такого добровѣльного уступства; про высо-кѣсть же заплаты за вѣдступити ся маючіи Грунтъ чи право не може нѣчого говорити, бо се належить вы-ключно до судового оцѣненя, котре вѣднадає лишь тогды, якъ властитель самъ заключити зовеѣмъ приватно, безъ виѣшаня властей політичныхъ та судовыхъ, контрактъ продажи зъ пѣдприємцемъ будѣвлѣ желѣзницѣ.

Корысть зъ тои новой законной цѣстановы така, що не буде непотрѣбною проволоки при політичнѣмъ обходѣ за-для торгу о высокѣсть заплаты.

Самажъ та высокѣсть заплаты мае ся регуларно дохо-дити судовымъ оцѣненемъ, котре зновъ не буде такимъ, якъ до теперъ, що згѣдне оречене двохъ оцѣнителѣвъ було обо-

в'язуюче для обохъ сторонъ и що всякій рекурсеъ противъ тому ореченю бувъ недопущений,— лише судъ самъ, опираючись на основнôмъ мнѣнню трѣхъ знателѣвъ, выдасть рѣшене о высотѣ вôдшкодованя. Противъ рѣшеня суду прислугуе право рекурсу до обохъ высшихъ инстанцій судовыхъ (у Львовѣ и Вѣдни).

Безперечно, що и тамта постанова, змѣряюча до прискореня поступованя, и сеся о способѣ судового оцѣненя головно виходять на корысть желѣзницъ. То само дасть ся такожъ сказати и о дальшôй постановѣ, що ограничено дуже „довôдъ къ вѣчнôй памяти“, котре то средство правне прислугувало пôсля давныхъ постановъ всѣмъ тымъ, що чились бути оцѣненемъ судовымъ покривджеными.

Очевидну жь корысть вывлаценыхъ замѣряе та нова правна постанова, що передъ цѣлковитою виплатою а взглядно обезпекою вôдшкодованя не може бути дотеперѣшнѣй властитель вывлаценыи.

Такъ бачимо, що устава зъ 18-ого Лютого 1878 зрôбила щось троха для вывлаценыхъ властителѣвъ, далеко однакъ бôльше для вывлащаючихъ желѣзницъ, бо при укладаню ви головно бажано улукшити въ интересѣ загалу будôвлю желѣзницъ. Въ кождôмъ разѣ законъ сей становить значный постуеъ въ нашôмъ законодавствѣ. Пригляньмо жь ся ему ближе.

Не величкѣй вôнъ, складае ся зъ 48 §§-ôвъ, и роздѣлений на сѣмь роздѣлôвъ.

§. 1. заключае загальну постанову, коли може при желѣзницяхъ застосоватись право вывлаценыя.

Роздѣлъ I-ий (§§ 2 и 3) обговорюе предметъ и объеъмъ вывлаценыя, то значить, що пôднадае вывлаценыю, що можна вывластити.

Роздѣлъ II-ий (§§ 4 до 10) говорить про предметъ и объеъмъ вôдшкодованя.

Роздѣлъ III-ий (§§ 11 до § 34), про поступоване при

вывлащеню, розпадаець на два пѳддѣлы: А) про изслѣдоване и обьемъ вывлaщеня (§§ 11 до 21), Б) про изслѣдоване вѳдшкодованя (§§ 22 до 34).

Роздѣль IV-ый (§§ 35—38) про выконане вывлaщеня та про права пѳдприємства колѣевого и вывлaщенныхъ.

Роздѣль V-ый (§§ 39—41) про поступоване вѣ выпадкахъ перепонъ руху на желѣзницахъ.

Роздѣль VI-ый (§ 42) про роботы приготавлиющі.

Роздѣль VII-ый (§§ 43 до 48) мѣститъ кѳнцеві постановы.

Зѣ того розкладу видимо, що § 1., роздѣль першій и другій обѳймають право матеріальне, т. е. тѣ правні приписы, котрі нормують правні вѳдносины мѣжь сторонами интересоваными: колѣею и вывлaщеными; всѣ же прочі роздѣлы заключають право формальне т. е. приписують поступоване при вывлaщеню, або иншими словами: способъ, якъ поступати мають власти и стороны при вывлaщуваню.

Знаемо вже зѣ попередного, що при вывлaщеню захождать двѣ рѣчи: одна — публичный пожитокъ, друга — приватна претенсія вывлaщенного до вѳдшкодованя. Тому и вѣ законѣ зѣ 18-ого Лютого 1878 вѳддѣлено окремо приписы, вѳдносячій ся до нихъ. Роздѣль I-ый, пѳддѣль А) роздѣлу III-ого и вѣ части роздѣль IV-ый заключають именно приписы матеріального и формального права що до публичного пожитку, и длятого входятъ вѣ обрубъ ореченя властій полігичныхъ; роздѣль же II-ій, и пѳддѣль Б) роздѣлу III-ого заключають приписы матеріального и формального права що до приватноправныхъ претенсій и проте входятъ вѣ обрубъ ореченя судѳвъ. Вѣ прочихъ роздѣлахъ одно и друге змѣшане зѣ собою.

Перейдемъ за порядкомъ цѣлу уставу; важнѣйші §§-ы будемо дословно наводити и ихъ обьяснати.

§. 1-ый.

Выконуване права вьвлaщеня въ повнѣй досяглости, у-становленѣй §-омъ 365 кн. законѣвъ цив., прислугуе каждому підприємству колѣвому, котрого пожиточнѣсть для загалу узнало державне правльнѣ до того покликанѣ (власть админістраційна).

Сли желѣзница має бути тымъ, чимъ повинна, средствомъ комунікаційнымъ для суспѣльности людской пожиточнымъ, то не повинно выбудованѣ еи стрѣчати непоборимыхъ перепонъ. А перепоню такую могла бѣ статись воля каждого властителя тыхъ Грунтѣвъ и правъ рѣчевыхъ зъ ними звязаныхъ, черезъ котрі має переходити желѣзница. Тому то § 1-ый уставы зъ 18. Лютого 1878 підприємствуе волю и интересъ поодинокого члена державы пѣдъ волю державы и интересъ суспѣльности.

Право вьвлaщеня зависить отже вѣдъ того: 1) щобы підприємство желѣзницѣ було для суспѣльности пожиточне, а 2) щобы пожиточнѣсть тую узнала державна власть.

Котра именно державна власть має узнавати ту загальну пожиточнѣсть, того не приписуе § 1-ый, бо при державныхъ желѣзницахъ, коли правльнѣ постановило будувати желѣзницу коштомъ державы, то вже тымъ самымъ признало тую желѣзницу за потрібну та пожиточну, инакше бо не постановило бы еѣ будувати; при желѣзницахъ же приватныхъ належить се до закона про концесіѣ, а не до закона про вьвлaщенѣ.

Мѣжь засадою, яку постановивъ § 1. уставы зъ р. 1878, а засадою давного закона концесійного зъ р. 1854 заходить одна дуже велика рѣжниця.

Законъ концесійный розрѣжняе, якъ сказано, два роды желѣзницъ: такі, щѣ побудовані на власнѣмъ Грунтѣ и для власного пожитку и не потребують концесіѣ, и такі, щѣ назначені для публичного перевозу осѣбъ и товарѣвъ та

потребують до побудованя и руху концесіѣ. Отже лишъ для того послѣднього рода желѣзницъ призволяє § 9, в) закона концесійного зъ р. 1854 право вывлященя. Однакъ зъ часомъ показала ся потреба закладати желѣзницѣ такі, котрі не підходять анѣ підъ оденъ анѣ підъ другій рѣдъ, именно желѣзницѣ довозові, назначені лишъ для перевозу товарѣвъ зъ поодинокихъ фабрикъ до желѣзницъ, та желѣзницѣ кѣннї (кѣньми тягненї а не машиною паровою) т. зв. трамваѣ, назначенї головно для перевозу особѣвъ, якъ н. пр. у Львовѣ.

Такъ желѣзницѣ довозовї якъ особливо трамваѣ можуть бути справдѣ пожиточними для бѣльше людей, а однакъ не прислугувало имъ пѣсля закона концесійного зъ р. 1854 право вывлященя. Пѣсля § 1. же обговорюваної нами ustawy зъ р. 1878 право вывлященя буде прислугувати такожъ и тымъ желѣзницямъ, бо сказано: кождо му підприємству колѣвовому, сли міністерство узнасть загальну пожиточнѣсть его (чи то въ документѣ концесійномъ чи въ окремомъ). Міністерство може не узнати загальну пожиточнѣсть якогось підприємства; тогды вѣдъ підприємства такого не може властитель ґрунту, черезъ котрый має желѣзниця переходити, бути вывляченимъ, а противно підприємецъ мусить заплатити таку цѣну за ґрунтъ, яку властитель затребує.

Сли отже яка желѣзниця має ся будувати, найпершою и найважнѣйшою рѣчію, панове громада, звѣдати ся, чи сея желѣзниця узнана міністерствомъ за загально пожиточну, — бо вѣдъ того залежить, якъ маєте дальше поступати, чи бо ятись вывлященя, чи за свѣй ґрунтъ класти таку цѣну, яку самї будете уважати.

Може лучити ся такожъ такъ, що будуть васъ пытати, чи хочете, щобы желѣзниця переходила вашими ґрунтами, а прихильну вѣдновѣдъ вашу и сусѣднихъ громадъ прийме правлѣне за доказъ, що загадана желѣзниця є пожи-

точно для загалу, позаякь громады домагають ся ей будовы. Треба отже надъ пытанемъ такимъ добре застановити ся, особливо коли буде ходити о желѣзницю довозову, на котрой мають ся перевозити лишь матеріялы той фабрики, до котрой мае та желѣзниця вести. Тай въ загалѣ желѣзницѣ для нашихъ хлѣборобѣвъ не мають того интересу та не приносять того пожитку, щѣ великимъ гандлярямъ, для котрыхъ они задля легкости и дешевости перевозу суть неощѣненымъ добродѣйствомъ. Досвѣдъ поучае, що у многихъ сторонахъ, давнѣйше богатыхъ та щасливыхъ, вѣдъ побудованя желѣзницѣ пѣдъунало рѣльництво, давнѣйшій зарѣбки зъ фѣрманки устали, нарѣдъ зледащѣвъ, закравъ ся недостатокъ, ба и убожество. Тому то завсѣгды треба тямити, що сорочка близше тѣла нѣжь сѣракъ...

На одно звернемъ ще увагу при §. 1-ѣмъ, а то на слова „кождому пѣдприемству“, котрій зъ приписомъ §. 10-ого, о котрѣмъ буде низше бесѣда, ясно дають до зрозумѣня, що сей законъ вѣдносить ся такъ до желѣзницъ приватныхъ, якъ и державныхъ.

Роздѣлъ I. Предметъ и объемъ вывлащєня.

§. 2. Право вывлащєня можна выконувати трѣвало (на вѣчній часы) або лишь переминаючо (на короткій часъ), а то о стѣлько, о скѣлько конче вымагае будѣвля и рухъ желѣзницѣ. Оно обѣймае особливо право домагатись :

1. вѣдступленя грунтѣвъ ;
2. вѣдступленя жерель и иныхъ частныхъ водъ ;
3. утворєня служебностей и другихъ рѣчевыхъ правъ до нерухомостей, такожь вѣдступленя, ограниченя и знесеня подѣбныхъ и такихъ правъ, котрыхъ выконане привязане до якогось мѣсця ;
4. терпѣня (зношеня) деякихъ чинностей, котрій спина-

ють свободне виконуване права власности або якого другого права до ґрунту або копальнї.

Право вивлацєня можна виконувати такожь що до приналежностїй предмету вивлацєня.

§. 3. Вивлацєня ґрунтóвъ можна домагати ся о стóлько, о скóлько ихъ потрѣбно до побудованя желѣзницѣ, двóрцѣвъ, будынкóвъ при желѣзници и на двóрцяхъ до руху желѣзницѣ потрѣбныхъ, и иншихъ будóвль, котрї пóдприємство колѣѣве обовязане побудувати, дальше о скóлько ихъ потрѣбно до ссыпаня землѣ и румовиска при будовѣ желѣзницѣ злишного, въ кóнци о скóлько вымагає потреба выысканя матерїалу, чи то насыпового (румовиска) чи сырого камѣня чи шутру.

Право домагатись вóдступленя ґрунту до переминаючого ужитку не розтыгає ся на будынки и помешканя аяѣ на такї ґрунта, котрї черезъ загадане ужитковане пóдприємствомъ колѣѣвымъ правдопóдбно змѣнили бы ся цѣлкомъ и на завсѣгды.

Властитель ґрунту, вивлацєного до переминаючого ужиткованя, має право домагати ся, щобы пóдприємство колѣѣве вóдкупило собѣ у нѣго той ґрунтъ на вѣчнї часы, сли ужитковане его для желѣзницѣ трѣває довше нѣжь шѣсть мѣсяцѣвъ вóдъ часу, якъ отворено рухъ на желѣзници, або довше нѣжь два роки, сли вóдступлене частушило ажъ по отвореню руху.

Оба сї параграфы, наведенї тутъ майже дословно, доповняють и выясняють §. 1-їй а именно устанавляють обьємистóсть (досяглóсть) права вивлацєня, наданого вже якому пóдприємству, въ словахъ: „о скóлько конче вымагає будóвля и рухъ желѣзницѣ“, та вычисляють предметы, котрї звичайно пóдпадають вивлацєню.

Граница, по-за котру пóдприємство не може ступати, се доказана конечна потреба бажаного предмету до

будовлѣ або до руху желѣзницѣ; чого не потрібно конче, на те не розтягає ся вивлащенє. А що конечно потрібне підприємству въ кождомъ поодинокомъ злучаю, о томъ орѣкає намѣстництво. Устава не може вычислити всѣхъ тыхъ потребъ, бо годѣ предвидѣти всѣхъ возможныхъ випадкѣвъ, лишь деякі зъ нихъ, найзвычайнѣйші, вычислені въ першомъ уступѣ §. 3-ого, якъ прим. потреба ґрунту пѣдъ шляхъ, пѣдъ двѣрцѣ и т. и. Такъ само годѣ було въ уставѣ вычислити всѣ предметы вивлащеня; въ §. 2. вычислені лишь найзвычайнѣйші, на те веказує слѣвце „особливо“ (insbesondere). Въ поодинокомъ злучаю може показатись потреба якогось иншого предмету, котрого въ §. 2-омъ нема вычисленого: то и на той предметъ розтягає ся право вивлащеня, бо предметы, въ §. 2-омъ вычислені, суть лишь примѣромъ наведені.

Перейдѣмъ ихъ. *До 1).* Що до *ґрунтѣвъ*, то они (пѣсля слѣвъ правительственныхъ мотивѣвъ*) конче потрібні и мають пѣдпасті вивлащеню найперше до заложєня шляху колѣевого и тогожъ обезпеки, якъ пр. пѣдпоръ чи то мурованыхъ чи якихъ иншихъ, насыпѣвъ, валѣвъ вѣдъ метелицѣ снѣжной, дальше до побудованя будокъ для сторожѣвъ вздовжъ шляху и будокъ на сигналы (знаки колѣйнї при руху), до заложєня двѣрцѣвъ, стаций, магазинѣвъ, ремізъ (шопъ, де переховують ся вагоны а особливо машины), будынкѣвъ для службы и на збѣрники воды и т. и. ґрунта же пѣдъ варстаты, фабрики желѣза, приватнї мешканя урядникѣвъ и службы, та на яку приемнѣсть або окрасу не могутъ бути вивлащенї, хибя що дотычний варстатъ назначеный на направку машинъ та вагонѣвъ, уживаныхъ до щоденного руху. Дальше пѣдпадають вивлащеню ґрунта пѣдъ

*) Правлѣне, якъ вносити якїй проектъ закона чи то въ радѣ державной чи въ соймѣ, звычайно додає выясненє, такъ званї мотивы, на доказъ потреби предложеного закона.

доѣзды, переѣзды, огороженя: бо при закладаню шляху колѣёвого дуже часто оказуе ся потреба конечной змѣны або переложеня дотеперѣшньої дороги, перетинаючої шляхъ желѣзницѣ, заложеня доѣзду або переѣзду, стежки. Такъ само могутъ бути вывлащені такі Грунта, зъ котрыхъ подпріемство колѣёве може выкорыстувати потрѣбный ему матеріяль чи то до насыпѣвъ, чи то сырый камѣнь (камѣнёломъ) чи шутровище, хочбы они лежали и подальше вѣдъ шляху колѣёвого. Рѣвно жъ може бути потрѣбный Грунтъ на спустъ воды, на заложене рову и т. и.

До 2) Що до водъ и жерелъ то они тоже подпадають вывлaщеню, бо вода конче потрѣбна до паровой машины, котрою, якъ звѣстно, вѣдбувае ся всякій рухъ на желѣзницяхъ (зъ выемкою трамваѣвъ). Вправдѣ законъ водный зъ 30-ого Мая 1869 (ч. 93 Д. з. д.) приписуе при текучихъ водахъ выпадки вывлaщеня, однакъ приписы тѣ для желѣзницъ ще недостаточній, позаякъ не обѣймають и водъ стоячихъ, жерелъ, керниць, томú въ отсѣй уставѣ выразно принято приписъ о водахъ и жерелахъ.

До 3) и 4) Говорить ся тутъ головно про *служебности и другіи права рѣчевіи*. — Вже кѣлька разѣвъ згадувалисьмо про права рѣчевіи. Що то таке права рѣчевіи? Суть то права, котрі прислугують якѣйсъ особѣ до якои рѣчи безъ взгляду на инші особы, въ противности до правъ особистыхъ до рѣчій, котрі прислугують якѣйсъ особѣ до якои рѣчи лише зѣ взгляду на другу особу. Правъ рѣчевыхъ австрійска книга законѣвъ цивільныхъ вычислае (въ §. 308) ажъ пять: посѣдане, право власности, заставу, служебности и наслѣдія. Особисті жъ права до рѣчій вѣдносять ся до выконаня поодинокихъ дѣлъ, робѣтъ, свѣдчень, до котрыхъ обовязана якась друга особа чи то въ силу якогось закона чи то въ силу заключенои умовы (уговору) чи задля ушкожденя. Выконане того дѣла, свѣдченя есть властивымъ предметомъ взаеминъ правовыхъ, проходячихъ зъ правъ осо-

бистыхъ до рѣчій; а рѣчь, о котру розходить ся, е лише посереднымъ предметомъ. Возьмѣмъ примѣръ: умову купна. Продаючій обовязавъ ся купуючому и цѣну купна платячому купцеви доставити 10 кърцѣвъ жита до 8 день. Отже поки купецъ не одержавъ ще тыхъ 10 кърцѣвъ, поти має вонъ лишь особисте право до того збѣжа, то значить вонъ має лишь право домагати ся вѣдъ продаючого доставки умовленого збѣжа. Доставка отже е головнымъ предметомъ сего права особистого, зъ закупна походячого, а жито посереднымъ. Продаючій може ще кому иншому те саме жито продати и передати, а тамтой першій купецъ не може вѣдъ того другого купця домагатись звороту жита. Противно коли купецъ одержить те жито, стаєсь властителемъ, а вѣдъ того часу его право до жита е рѣчеве, бо може всѣхъ людій выключити вѣдъ якого будь вмѣшаня або ужиткованя жита, позѣставляючи выключно самому собѣ всѣ права до него.

Отже такимъ самымъ выключнымъ правомъ рѣчевымъ е и служебнѣсть. Право служебности то таке право, котре прислугуе якѣйсь одной управненѣй особѣ або каждого часовому посѣдачеви якогось управненого грунту, а вѣ силу котрого то права управнена та особа або посѣдачъ управненого грунту може домагати ся, щобы властитель другого, „ служебного“ грунту щось терпѣвъ або не выконувавъ такогo, до чого бувъ бы управнений вѣ силу своего права власности. Такимъ способомъ служебнѣсть обмежуе, стѣсняе право власности, зъ природы своєї, якъ знаемо, неограничене.

Пѣсля того чи особа чи грунтъ е управнений, розрѣзняють служебности особистѣй и грунтовоѣ. Найзвѣстнѣйша служебнѣсть особиста буде доживотне право ужитку певной частини спадщины, вѣдѣвцеви або вѣдовицѣ пѣсля уставы прислугуюче; найзвѣстнѣйша служебнѣсть грунтова буде право пасовиска та вырубубу лѣса на чужѣмъ грунтѣ. Е однакъ значно бѣльше число служебностей, а именно особистыхъ:

право ужиткованя плодѣвъ и мешканя; Грунтовыхъ же ще значѣйше, якъ: право переходу, перегону и переѣзду чужимъ Грунтомъ, право черпати воду, поити худобу, спускати и проводити воду, дрова рубати, рѣще, жолудь, суницѣ збирати, листе гребсти, полювати, рыбу ловити, камѣне ломати, пѣсокъ, глину, вапно копати на чужомъ Грунтѣ и т. и.

Вернѣмъ до точки 3 и 4 § 2-ого уставы, о котроѣ говоримо. Заключають они тоже вывлащене, однакъ не цѣлковитого права власности. Богато буде такихъ випадкѣвъ, де не буде заходити конечно потреба вывлащени Грунту, а выстарчить утворене якоисъ служебности на сусѣднѣмъ Грунтѣ: такъ н. пр. права переходу, перегону, переѣзду. Служебный буде той Грунтъ, що до котрого власне має запасти оречене на часткове вывлащене черезъ утворене той служебности; управненою особою може бути, пѣсля злучаю и потребности, або сама желѣзница або посѣдачѣ сусѣднихъ Грунтѣвъ: такъ н. пр. перехѣдъ, перегѣнъ потрѣбный для сторожа, що має сидѣти въ будцѣ задля цильнованя шляху, або потрѣбный сусѣдамъ того Грунту служебного. Такъ само можливі суть випадки, що якомусь посѣдачеви Грунту або иншѣй особѣ прислугує яке право служебности до того Грунту, що пѣдъ желѣзницу вывлащує ся; въ тѣмъ випадку особа управнена буде мусѣла вѣдступити зовсѣмъ вѣдъ выконуваня своего права або вѣдповѣдно его ограничити. Тутъ зновъ годѣ предвидѣти всѣ можливі випадки, томѣ законъ говорить о всѣхъ нихъ загально, коротко, пѣдносячи головно те, що всяке ограничене права власности утворенемъ служебности и т. и. має уважатись за вывлащене, котре, якъ низше побачимо, має окремо вѣдшкодовуватись.

Предметомъ вывлащени суть не тѣлько тѣ вѣдъ 1 до 4 вычислені рѣчи и права, але такожь ихъ приналежности. Щѣ то приналежность? О тѣмъ не становить сей законъ нѣчого вѣдмѣнного вѣдъ загальныхъ правилъ книги законѣвъ цивѣльныхъ, котра §§ 294—7 приписує ось що: При-

належностію якоись рѣчи є то, щó зъ нею трѣвало сполучить ся; и такъ не лишъ прирòсть той рѣчи (плòдь), поки не вòддѣлений вòдъ неи, але и такі рѣчи побòчний, безъ котрыхъ головна рѣчь не може бути уживана, або котрі законъ або властитель призначивъ до трѣвалого ужитку головной рѣчи, якъ то трава, дерева, збòже, паша, потрѣбніи до господарки зòбраніи навѣть плоды земніи, скотъ, господарске знарядє, будынки, дальше не лишъ все, щó въ земли осаджено, вмуровано, укрѣплено або пригвозджено, але и те, щó має служити до трѣвалого ужитку, н. пр. ведра при колодязю, ланцухи, ливы, знарядє до гашеня огню и т. и.

Такъ бачимо: устава каже вывлащувати лишъ то, щó конче треба; де обòйде ся лишъ на якійсь часть выключити властителя вòдъ его безмежного права, тамъ каже она тòлько на якійсь часть те допускати, а де заходить потреба лишъ въ части ограничити свободу властителя, тамъ лишъ въ части вòдповѣдно тоє допускає. Устава становить ще дальшіи застереженя въ корысть властителѣвъ въ двохъ послѣднихъ частинахъ § 3, котрыхъ задля ихъ ясности не потребуемо тутъ близше обговорювати.

Роздѣлъ II. Предметъ и объёмъ вòдшкодованя.

§. 4. Пòдприємство колѣєве обовязане вывлащеного вынагородити за всяку шкоду маєткову, завдану вывлащениємъ, платячи ему вòдшкодованє вòдповѣдно до припису §. 365 кн. зак. цив.

Вывлащениємъ уважає ся той, до кого належить предметъ вывлащении, або кому прислугує до вывлащеного предмету право рѣчеве, сполучене зъ власностію другого предмету.

§. 5. При означеню вòдшкодованя належить увзгляднати и тоту шкоду, яку черезъ вывлащениє поносять управненіи до ужиткованя плодòвъ, уживаня, наймаючіи (арендарѣ, посе-

соры и коморники), а яку звернути має вивлащений, о скільки вже сума, маюча ся заплатити яко винагорода за предмет вивлащення, не призначена на заспокоєне претенсій, прислугуючихъ противъ вивлащеному.

§. 6. Если вивлащує ся тільки частину посѣлости Грунтової, то при означеню вѣдшкодованя належить узглядняти не тільки вартѣсть тої частини, що ся вѣдступає, але и зменшенє вартѣсти позѣстаючої частини.

§. 7. При означеню вѣдшкодованя не має ся узглядняти тихъ обставинъ, котрѣ очевидно навмыслєнє вѣ томъ замѣрѣ споводовано, щоби ихъ вызискати до пѣдвышеня вѣдшкодованя.

Не зважає ся при обчисленю вѣдшкодованя анѣ на вартѣсть особливѣго замилованя (вподобаня) анѣ на пѣдвышенє вартѣсти предмету вѣдшкодованя черезъ закладанє желѣзницѣ.

§. 8. Вѣдшкодованя належить платити гѣтовкою. При трѣвалѣмъ вивлащеню складає ся капіталъ (истина), при переминаючѣмъ же вивлащеню платити ся рента.

Однакожь, сли переминаючє вивлащенє викликало зменшенє вартѣсти вивлащеного предмету, котрого то зменшеня не узгляднено при установленю ренты, то якъ скоро устане те переминаючє вивлащенє, належить вѣдшкодовати за те властителя, складаючи вѣдповѣднѣй капіталъ.

§. 9. Коли не дасть ся докладно означити капіталъ, якій слѣдує заплатити, а то задля того, що не можна предвидѣти шкоды, котру выпадає оцѣнити: то кожда зъ интересованыхъ сторѣнъ має право домагатись, щѣбъ вѣдъ часу найменше за одєнъ рѣкъ установлювано вѣдшкодованє за тому шкоду, яка наросла за той часъ.

По уплывѣ трѣхъ лѣтъ вѣдъ трѣвалого вивлащення а взглядно по укѣнченю переминаючѣго вивлащення можна домагати ся наконецного установленя капіталу, якій має ся заплатити.

§. 10. Пѣдприємство колѣєвє має обовязокъ, дати обезпеку

за всё вѣдшккодваня, якй по доконаню вывлащени має запла-
тити (§§. 8, 9), сли зложени такой обезпеки домагае ся той,
кто має право жадати вѣдшккодваня.

Зложени обезпеки не можна домагатись вѣдъ держав-
ного скарбу.

Способъ и высоту зложити ся маючої обезпеки озна-
чае на просьбу котрой будь стороны а по переслуханю о-
бохъ сторонъ той судъ, котрый покликанный орѣкати о вѣд-
шккодваню. Судъ, закимъ выдасть овою ухвалу, може пе-
реслухати знателѣвъ.

Яка обезпека буде достаточною, осужуе судъ пѣсли
свого оцѣненя.

Сей роздѣль (§§. 4—10, дословно тутъ наведенй) есть
найважнѣйшій для Васъ, панове громадо, зъ цѣлои ustawy,
бо опредѣляе, чого можна домагати ся за вывлащену бать-
кѣвщину, означае высоту вѣдшккодваня; томѹ мусимо до-
кладнѣйше приглянутись тымъ приписамъ и довше задер-
жати ся при томъ роздѣлѣ.

Право вывлащени опирае ся на знанѣмъ намъ вже
§. 365 зак. цив.; на той § покликуюе ся и сеся устава про
вывлащени въ §. 4-ѣмъ.

§. 365 звучить: „Сли вымагае публичный (загальный)
пожитокъ, мусить кождый членъ державы за вѣдповѣдне
вѣдшккодваню (вынагороду) вѣдступити навѣтъ цѣлко-
виту власнѣсть якои рѣчи.“

Щѣ то е „вѣдповѣдне вѣдшккодваню“? *Шкодою*, пѣсла
§. 1293 зак. цив., называе ся кожда страта, завдана комусь
чи то на маетку, чи на правахъ, чи на его особѣ. Вѣдъ того
належить розрѣзнити утрату зыску, якого хтось може спо-
дѣвати ся при звычайнѣмъ ходѣ рѣчй зъ якогось интересу.
„Кождый може,“ приписуе дальше §. 1295 зак. цив., „до-
магати ся звороту шкоды (вѣдшккодваня) вѣдъ того, зъ ви-
ны котрого вѣдъ потерпѣвъ тоту страту.“

Въ слѣдъ за тымъ становить §. 1323 зак. цив.: „Щобы звернути вдѣяну шкоду, належить всё привернути до первѣстнаго стану, або, сли тое вже неможливе, звернути оцѣнену вартѣсть. Сли зворотъ шкоды вѣдноситъ ся лишъ до дѣзнанои шкоды, то зове ся властиво вѣдшкодованемъ; сли же вѣдноситъ ся и до утраченого зыску, по внымъ вынагородженемъ.“

Пѣсля §. 1324 зак. цив. „може той, хто дѣзнавъ якои шкоды, домагати ся повного вынагородженя лишъ тогды, коли шкоду ту заподѣяно изъ злого замѣру або разячої недбалости, а вѣ всѣхъ иншихъ злучаяхъ лишъ властивого вѣдшкодованя. Пѣсля того належить въ такихъ злучаяхъ, де въ законѣ приходить слово: вѣдшкодоване (зворотъ шкоды), розумѣти, котрый рѣдъ вѣдшкодованя мае ся платити.“

Щожъ за вѣдповѣдне вѣдшкодоване розумѣе §. 365 зак. цив.? Очевидно першого роду т. е. зворотъ дѣйсно понесенои шкоды, але не такожь утраченого зыску, бо чейже пѣдприємству колѣвѣвому, котре дѣлае за призволенемъ державы, не можна приписати злого замѣру, якъ якому злодѣви, розбѣйникови, анѣ разячої недбалости.

Але не тѣлько ту шкоду належить звернути вывлащеному, котру вѣнъ поносить черезъ те, що ему вѣднато кусень грунту, но и всѣ прочі страты, які повстають зъ того, що дотеперѣшній властитель не може вже бѣльше розпяржати по своѣй воли тымъ куснѣмъ. Вѣдшкодовати належить отже за затруднене господарства, за претенсїѣ тыхъ, щѣ ужиткують плоды, арендарѣвъ, комѣрникѣвъ, за зменшене вартости позѣсталои части грунту и тысячныи инші шкоды, котрыхъ законъ не вычислае, не могучи ихъ предвидѣти. То вже рѣчию кожного властителя: интересу своего пильнувати и при означуваню вѣдшкодованя черезъ судову комїсїю на всѣ свои страты и шкоды звертати увагу комїсїѣ.

Шкоды тѣ однакожь мають походити лишъ зъ вывлащеня

а не вѣдъ того, що въ загалѣ буде ся желѣзница. Божь часто може ся лучити, що хтось мае навѣтъ якусь доткливу шкоду черезъ те, що побудовано колѣю, хочь его Грунту зовсѣмъ не тыкано. Возьмѣмъ н. пр. той звичайный вышадокъ, що заперто черезъ побудоване желѣзницѣ перегонѣ або переѣздъ въ якѣмось близькѣмъ, догѣднѣмъ мѣсци, хочь Грунтѣвъ найблизшихъ сусѣдѣвъ не тыкано. Тутъ отже шкода не повстала для тыхъ сусѣдѣвъ черезъ вывлащене, але черезъ саму будову, — а на тѣ вышадки нѣчого не приписуе сей новый законъ про вывлащене; належить ихъ судити пѣсля закона знаного намъ вже §. 10 зак. концесійного зъ р. 1854, котрый приписуе, що пѣдприємство колѣѣве обовязане звернути всякѣ шкоды, якѣ повстають черезъ саму будову желѣзницѣ, такъ въ публичнѣй якъ и въ приватнѣй власности; томѣ-то обовязане пѣдприємство такѣ осторожности пѣдприняти, щобъ анѣ пѣдчасъ будѣвлѣ анѣ опѣсля пѣдчасъ руху желѣзницѣ сусѣднѣй Грунта и будынки не потерпѣли жадной шкоды; всяку же здѣяну шкоду мае звернути.

Здавало бъ ся, що то все одно, чи шкода повстала зъ вывлаченя чи черезъ будову, коли и ту и тамтѣ колѣя мае обовязокъ звернути. На дѣлѣ оно инакше. Шкоду, походячу зъ вывлаченя, може властитель одержати при заплатѣ за вывлаченый Грунтъ въ способѣ, якъ низше побачимо; шкоду же зъ будовы желѣзницѣ, сли не прѣйде до добровѣльной загоды, мусить властитель правувати.

§. 10. закона концесійного не знесеный закономъ зъ р. 1878, отже и всѣ шкоды, запѣдѣяны будовою желѣзницѣ, належить домагатись въ силу §. 10, а не на пѣдставѣ закона зъ р. 1878. Може лучитись, що хтось, кому вывлачено кусень Грунту, крѣмъ того поносить ще шкоду черезъ будову колѣѣ. Обставина та не управняе его до вѣдшкодованя за ту окрему шкоду при означеню вѣдшкодованя за Грунтъ. Возьмѣмъ примѣръ. Два сусѣды мають кождый для себе па-

совиска, положеній при такѣмъ трактѣ, куда гонять волю; пасовиска тѣ дуже пригѣднй на те, щобъ волю приостановились на одпочинѣкъ, закимъ подутъ въ дальшу дорогу; и такъ водилось вѣдъ кѣльканайцятъ лѣтъ, а пасовиска приносили властителѣмъ значнй доходы. Наразъ будують желѣзницю серединою одного зъ тыхъ пасовискъ. Чижь черезъ те властитель того пасовиска може домагатись, щобъ вчислено ему вѣдшкодоване за вывлащенй кавалокъ и тоту страту, яку вѣнъ понесе черезъ те, що позѣстала частина пасовиска не буде вже служити на пасовиско для перегонюваныхъ волѣвъ, позаякъ тѣ-жь будуть перевозити ся теперь желѣзницею ново закладаною? Певно, що нѣ. Претенсія та не належить до поступованя про вывлачене, а до окремого процесу, въ котрый оба сусѣды зарѣвно мусять вдатись противъ по̀дприємству колѣѣвому, сли оно не схоче добровѣльно той страты звернути.

Изъ всего, щѣ до теперъ сказали-сьмо, буде вже досыть зрозумѣлымъ, якого то вѣдшкодованя можна зъ добрымъ успѣхомъ домагати ся за вывлачене. Подамо однакъ ще оденъ примѣръ утраченого зыску, котрого власне не можна домагати ся.

Властитель має кавалокъ Грунту, котрый обернувъ задля его невыдатности на пасовиско. Грунтъ той має однакъ въ собѣ камѣне, котре можна вѣдкрыти та заложити камѣнѣломъ. Отже при установленю вѣдшкодованя за сей Грунтъ зовѣмъ справедливо, щобъ вчислено вартѣсть того камѣня по̀сля звычайныхъ мѣсцевыхъ цѣнъ, бо властитель черезъ те, що ему вѣднято той Грунтъ, дѣйсно тратить камѣне, котре має бѣльше-менше таку а таку вартѣсть. Сли бы однакъ властитель такъ казавъ: За камѣне, котре є въ моѣмъ Грунтѣ, мѣгъ бымъ дѣстати теперъ, коли задля будовы желѣзницѣ по̀дприємству колѣѣвому або якимъ иншимъ особамъ, щѣ будують ся близько желѣзницѣ, потрѣбно богато камѣня до мурованя, мѣгъ бымъ отже дѣстати 3 разы стѣлько

якъ дотеперѣшній цѣны, отже мѳгъ бымъ заробити стѳлько а стѳлько, и домагаюсь звороту того сподѣваного зыску : то претенсїя така властителя не була бѣ узасаднена (§. 7). Рѳвно не признавѣ бы судѣ вартости особливого замилованя ; н. пр. сли властитель домагавѣ бы ся задля того, що самъ засадивѣ и выплекавѣ собѣ садѣ, вѣ десятеро стѳлько за садѣ той, якъ вѳнѣ дѣйсно вартуе.

Стѳлько про досягнѳсть, що такъ скажемъ, границѣ вѳдшкодованя.

Позѳстае намъ ще розѳбрати одно важне пытане, а именно : кого належить уважати за вывлащеного а кого за маючого претенсїю до вѳдшкодованя ?

Законъ дуже строго розрѳжняе вывлащеного властителя вѳдѣ того, щѳ мае право домагатись вѳдѣ пѳдприємства вѳ дшкодованя задля вывлащеня.

Властителя ґрунту, а такожъ властителя служебности привязаной до якого ґрунту, каже законъ уважати за вывлащенихъ и противѣ нихъ мусить намѣстництво выдати оречене вывлащеня. Всѣ иншї особы, якъ ужиткуючї плодѳвъ, ужиткуючї ґрунтѣ, арендарѣ и комѳрники, не уважають ся за вывлащенихъ, а мають лишъ право домагати ся передѣ судомъ установленя вѳдшкодованя.

Впрочѣмъ пытане те належить вже бѳльше до права формального, до поступованя, нѣжь до права матерїального ; бо що найбѳльше буде ся тутѣ розходити о те, чи до розправы про вѳдшкодоване належить завзывати всѣхъ интересованихъ, чи лишъ властителѣвъ ґрунту. Хотяй вѣ законѣ нема выразной постановы, що до той розправы мае ся зывати всѣхъ интересованихъ, то судїя, хотячи выдати належито доказами поперте оречене, самъ буде мусѣвъ прикликати всѣхъ, запытати, яку хто поносить шкоду черезѣ вывлащене, запытати знавцѣвъ що до высоты той шкоды. Такъ н. пр. Иванъ взявѣ на 10 лѣтъ вѣ аренду вѳдѣ Максима 10 морѳѳвъ поля ; сейчасъ вѣ першихъ лѣтахъ поробивѣ

рѣшнїи улучшенїа, поправки въ господарцѣ, въ надѣи, що въ дальшихъ лѣтахъ вернуть ся ему тї вложенїи грошѣ. Ажь тутъ въ 5-омъ роцѣ вывлащуютъ вѣдъ Максима 5 моргѣвъ зъ того поля пѣдъ желѣзницю. При установленю вѣдшкодованїа домагае ся Максимъ вартости тыхъ 5 моргѣвъ и за всякїи можливи иншїи его шкоды, а Иванъ крѣмъ того, що мае право вѣдъ Максима домагати ся опусту половины чиншу за прочїи 5 лѣтъ, може домагати ся звороту тыхъ вкладѣвъ, щѣ поробивъ на полѣпшенїа (мелїорацію) господарки, н. пр. на лїпсѣ, покладѣ, копанїи ровы, высѣяне збѣже и т. и.

Або ось другїи частїи випадокъ: Остаеся вдова зъ трѣма сиротами. Пѣсля закона прислугуе їи право до кѣнца жита уживати четверту часть змерцины. Припустїмъ, що четверту часть позѣсталога ґрунту вывлащуютъ пѣдъ желѣзницю. Сироты дѣстають за те заплату, але и вдовѣ прислугуе право домагати ся вѣдшкодованїа, бо теперъ снадщина зменшилась а за тымъ зменшила бы ся и еи корысть о одну четверту часть. Шкоду ту муситъ звернути пѣдприємство, складаючи такїи капиталъ, щѣбы вѣдсотки вѣдъ него заступили утрачену корысть.

Сли бы на вывлащенѣмъ ґрунтѣ тяготѣвъ якїи довгъ въ книзѣ ґрунтовѣи заинтабульованїи (або судовымъ примусовымъ описанемъ забезпеченїи), то вѣритель не мае права домагати ся вѣдшкодованїа окремого, бо право заставу е власне таке, що вѣритель мае лишъ право домагати ся своего заспокоенїа зъ цѣны купна заставу (§. 5); томѣ то низше въ §. 34-омъ е така правна постанова, що пѣдприємство колѣѣве мае вѣдшкодоване за ґрунтъ довгами обтяженїи складати до депозиту судового, зъ которого опѣсля вѣрителѣ дѣстануть свое заспокоенє.

§§. 8, 9, 10 самїи собою зрозумѣли и не потребуютъ близшихъ выясненїи.

Рента (въ §. 8) есть то выплата, котра вѣдъ часу до часу правильно повтаряе ся; она выгледае при переми-

наючомъ вывлащеню пѣдъ желѣзницѣ якъ чиншь аренды (посесіѣ), котрый платить ся що пѣвъ року або що рокъ разъ.

Выпадки, о котрыхъ бесѣда въ §. 9-ѣмъ, найчастѣйше графляють ся при змѣнѣ бѣгу воды. Шкода, яка може зъ того выйти, чи то черезъ вымулюване решты невывлащенного Грунту, чи то черезъ его высушене, не дасть ся неразъ напередъ предвидѣти; отже властитель Грунту дѣстане на разѣ лишь за самъ вывлащенный Грунтъ, а ту дальшу шкоду належить що року оцѣняти и сплачувати такъ довго, ажъ остаточно не установитъ ся высоту той школы въ часѣ, означенѣмъ въ §. 9-ѣмъ, т. е. по трѣхъ лѣтахъ при трѣвальѣмъ вывлащеню або по укѣнченю переминающого вывлащеня.

Якъ довго пѣдприємство не може зложити цѣлого вѣдшкодованя передъ вывлащенемъ, мусить оно на домагане вывлащенного дати вѣповѣдну обезпеку. Яка и якъ высока буде та обезпека, о томъ рѣшае судъ. Звычайно буде то зложене певной сумы готѣвкою до депозиту судового.

Роздѣлъ третій. Поступоване при вывлащеню.

А) Про установлене предмету и объему вывлащеня.

Знаемо вже зъ першого роздѣлу, що лишь той предметъ може пѣдприемець колѣбѣвый вывластити, котрый ему конче потрібный чи до будовы чи до руху желѣзницѣ. Спосѣбъ, въ якій вѣнъ мае тое робити, приписуе устава въ §§. 11 до 21.

Пѣдприемець именно або може по просту закупити у властителѣвъ потрібный ему Грунта и права, або, сли властитель не хоче продати або заходить якй правый перепоны, о котрыхъ низше пѣдъ Б) буде бесѣда, то мусить домагати ся у правлѣня державного, чтобы оно своею зверхною властію примусило до вѣдступленя, чтобы вывластило. Въ той цѣли подае пѣдприемець докладный описъ всѣхъ потрібныхъ Грунтѣвъ и правъ, а правлѣне, чтобы пересвѣдчити ся, що

жаданій Грунта и права дѣйстно потрібні підприємцеві, заряджує політичний обхѣдъ, про котрый вже була докладна бесѣда въ III-ій части нашої розвѣдки, де розбирали-сьмо міністерске розпоряджѣне зъ 25-ого Сѣчня 1879.

Заходить тутъ ще одно важне пытане: щѣ корыстнѣйше для властителѣвъ, чи добровѣльно продати підприємцеві своій Грунтъ, чи дождати вывлященя урядового и судового установленя вѣдшкодованя?

На того пытане годѣ намъ освѣдчитись рѣшучо, бо се залежить вѣдъ обставинъ: въ однѣмъ випадку підприємецъ може давати таку цѣну, що можна еѣ смѣло яко повне вѣдшкодоване всякихъ стратъ прийняти, а въ другѣмъ противно підприємецъ дає цѣну за надто малу, такъ що судъ певно признасть бѣльше вѣдшкодоване. Треба отже мѣркувати, чи вѣдшкодоване, яке дає підприємецъ, мѣститъ въ собѣ и вартѣсть Грунту и заплату за перешкоды въ госнодарцѣ и за всѣ инші можливі страты и шкоды. Сли нѣ, то такой лучше здати ся на рядове вывлящене та на судове установлене вѣдшкодованя; всежъ при всѣхъ осторожностяхъ и формальностяхъ судового оцѣненя бѣльша порука справедливости, особливо що вывлященому, якъ побачимо, прислугує право рекурсу противъ ореченю суду першої инстанціѣ.

Коли отже прійде вже до вывлященя, нехай кождый, кому на тѣмъ залежить, смѣло явить ся до політичного обходу до комісіѣ, и нехай свои бажаня и внески ставить до протоколу; комісія мусить застановити ся надъ кождымъ внескомъ, выдати о нѣмъ своій судъ а всѣ акта предложити намѣстництву, щобы выдало оречене (вырокъ, ѡсудъ) вывлященя. Намѣстництво мусить выдати оречене вывлященя не тѣлько противъ всѣмъ тымъ, котрї внесли замѣты противъ вывлященя (чи то передъ чи пѣдчасъ самого політичного обходу) и обставали при тыхъ замѣтахъ, але и противъ тымъ, щѣ не внесли нѣ якихъ замѣтѣвъ або щѣ не явили ся до політичного обходу, а навѣтъ противъ тымъ, щѣ выразно зая-

вили при комісії, що не мають нічого закинути противъ замѣрюваному вивлащеню, але контрактово не вѣдступили ще пѣдъ колѣю потрібного ґрунту або права.

Въ ореченю вивлащеня мусить бути докладно описаний предметъ и об'ємъ вивлащеня.

Оречене тое має ся доручити пѣдприємству колѣєвому и вивлащенимъ властителямъ (або ихъ наслѣдникамъ), зъ котрыхъ *лишь ти, що передъ або пѣдчасъ комісіє полїтичного обходу внесли замѣты, мають право до 8 день вѣдъ дорученя вивлащующого ореченя внести рекурсъ черезъ намѣстництво до міністерства внутрєннихъ справъ.* Пѣдприємству колѣєвому прислугує рѣвножь право рекуру, однакъ лишь тогды, коли оречене запало не пѣсля его домаганя, при комісії поставленого.

Рекурсъ вздержує выконанє ореченя, отже поки міністерство не залагодить наконецно рекуру, не можна властителеви вѣдобрати примусомъ его ґрунту.

Міністерство рѣшає тую справу наконецно, не можна отже ще въ судовѣмъ окремѣмъ процесѣ доказувати желѣзници, що она непотрѣбно щось або за багато чогось вивластила (§. 18).

Якъ скоро оречене вивлащеня станєсь правосильнымъ т. е. або интересованї не рекурували або міністерство оречене потвердило: не смѣе вивлащений властитель на предметѣ вивлащеня робити жадныхъ змѣнъ, хиба лишь такі, якї конечнї при звичайнѣмъ дотеперѣшнѣмъ способѣ гесподарованя; ось н. пр. рѣлю можна лишь управляти и засѣвати, сѣножать косити и т. и., а не можна тамъ закладати будѣвлѣ або якї будь инші змѣны заводити, особливо такі, за котрї бы потѣмъ властитель мѣгъ домагати ся бѣльшого вѣдшкодованя. Всякї такі змѣны, якъ знаємъ вже зъ §. 7, не будуть при установленю высокости вѣдшкодованя увзглядненї, вынявши той злучай, що на змѣну згодилась желѣз-

нища або що зміну ту треба було конче перевести, щоби удержати въ цѣлости предметъ вывлященя (§. 19).

Сли предметъ вывлященя бувъ въ книзѣ Грунтовой за-
интабульований, то намѣстництво має само постарати ся въ
судѣ о занотоване вывлященя (§. 20). Инакше має ся рѣчь
зъ податками. Законъ въ тѣмъ взглядѣ нѣчого не приписуе.
Отже належить принять, що, якъ при кождой звичайной
змѣнѣ властителя Грунту новый властитель обѣймае на себе
тягаръ податковъ и данинъ всякихъ зъ днемъ, коли обѣй-
мае Грунтъ въ посѣдане: такъ и при вывлященю давный
властитель поносити має все податки до того дня, въ котромъ
вывлященный Грунтъ переходить дѣйстно въ посѣдане колѣѣ.
*Онакъ о змѣнѣ посѣданя мусить давный властитель уведо-
мити ту власть, що займае ся стяганемъ и выказомъ по-
датковъ, и выразно просити о переписане податку Грунтового
вѣдъ вывлященои парцелѣ на нового посѣдача, колѣю.*

Сли не при закладаню, але коли пізнѣйше покаже ся
потреба якогось предмету для ужитку колѣѣ чи трѣвального
чи переминающого, то політичный обхѣдъ переводить старос-
тво, а оречене вывлященя выдае намѣстництво, котрому
староство перешле все акты (§. 21).

Б) Про установлене вѣдшководаня.

Приступаемъ до найважнѣйшого роздѣлу, де
говорить ся о способѣ, въ який має ся означувати высокѣсть
вѣдшководаня за Грунта, за права и другі страты.

Знаемъ вже, що підприємство колѣѣе буде передо
всеъмъ старати ся добровѣльными уговорами набути на влас-
нѣсть потрібнй ему Грунта и права. Не все однакъ добро-
вѣльный уговоръ такій можливый, правно допустимый. И-
менно законъ (§. 22) старае ся обезпечити такожь права
всеѣхъ тыхъ особъ, котрі мають справедливу претенсію до
заспокоеня своихъ жаданъ зъ цѣны купна Грунту, зъ вѣд-

шкодованя, та котрымъ прислугуе рѣчеве право до вывлад-
 щенного Грунту, якъ и. пр. гіпотечнымъ вѣрителямъ. Отже
 добровольный уговоръ купна и продажи Грунту пѣдъ колѣю
 допускае ся лишь тогда, коли нема такихъ третихъ управ-
 неныхъ осѣбъ, або коли они въ документѣ публичномъ (н.
 пр. актѣ нотаріальномъ) або дефалізованомъ выразно призво-
 лять на продажъ дотычного Грунту. Выняті суть однакожь
 ті Грунта, вписані въ книги Грунтові, зъ котрыхъ вѣдсту-
 пити ся мае пѣдъ колѣю лишь така мала частина, що решта,
 позѣстала при дотеперѣшномъ властителю, дае повну правну
 обезнеку. *Правну* або *пупілярну* обезнеку при домахъ дае
 половиця ихъ вартости а при Грунтахъ двѣ третины ихъ
 вартости (§. 1374 зак. цив.), то значить, що коли яка хата
 варта 100 зр., то навѣтъ судъ выжичить зъ сиротиньскихъ
 грошій до 50 зр. на гіпотеку той хаты, а коли Грунтъ вартъ
 100 зр., то судъ зъ сиротиньскихъ грошій може на гіпотеку
 выжичити до 66 зр. 66 кр. Отже сли черезъ продажъ ча-
 стины Грунту або реальности пѣдъ желѣзницю позѣстала реш-
 та дае правну обезнеку, то не потрібно до добровольной
 продажи призволеня тыхъ осѣбъ, котрі въ силу своего рѣ-
 чевого права можуть домагатись заспокоеня зъ цѣны купна.

Чи позѣстала частина Грунту дае такую правну обез-
 неку, о томъ орѣкае той судъ, котрый веде книгу Грунтовой
 той реальности, отже при рустикальныхъ Грунтахъ судъ по-
 вѣтовый а при домінікальныхъ судъ окружный. Въ той цѣли
 мусить отже або колѣеве підприємство або властитель самъ
 просити судъ о переведенє доходженя и выданє посвѣдченя
 (§. 22).

Коли жъ зъ якои будь причины не може прійти до до-
 бровольного контракту купна и продажи, мусить підприєм-
 ство колѣеве просити той судъ повѣтовый, въ котрого
 повѣтѣ лежить вывладченный Грунтъ, о судовє установленє
 высокости вѣдшкодованя. Въ одномъ поданю можна просити
 о таке установленє взглядомъ всѣхъ Грунтѣвъ, въ грани-

цяхъ одной громады катастральной лежачихъ; мусить ся однакъ долучити ореченя вывлащеня що до тыхъ Грунтовъ и потрібнй машы. Судъ повѣтовый безъ взгляду на властвіость Грунту, домінікального або рустикального, *выключно* принадлежный до рѣшеня того пытаня.

Просьбу о установлене вѣдшкодованя може такожь внести и вывлащенный, однакъ ажъ по уплывѣ року вѣдъ часу, якъ оречене на вывлащене стало правосильнымъ (§. 23).

Отже якъ високе мае бути вѣдшкодоване при вывлaщеню, рѣшае самъ судъ повѣтовый, а на злучай рекурсу высшій судъ краевый (у Львовѣ) та найвысшій судъ у Вѣдни. Оречене же знателѣвъ мае служити лишъ до докладнѣйшого освѣдомленя суду и до узасадненя выроку судового. Тыхъ знателѣвъ не выбираютъ собѣ стороны а властиво не предкладае тотя сторона, котра домагае ся установленя вѣдшкодованя, лише высшій судъ краевый рѣкъ-рѣчно, порозумѣвши ся зъ намѣстництвомъ, оголошуе на свѣй округъ кѣлька або пѣсля потреби кѣлканайцять знателѣвъ, зъ котрыхъ суды повѣтові въ потребѣ по трѣхъ до комісіѣ завзываютъ. Є тутъ отже значна рѣжниця вѣдъ звичайного поступованя судового (або инакше: процедуры цивільной) въ справахъ спорныхъ, бо звичайно якъ два знателѣ на що згодять ся, то вже тымъ есть повный доказъ. Рѣжниця тая зроблена на те, щобы помочи пѣдприємствамъ колѣбывымъ, абы властителѣ не могли змовляти ся зъ мѣсцевыми знателями на некорысть пѣдприємства, та щобы оцѣнене двохъ знателѣвъ не було чимсь такимъ, чого бы вже нѣякъ не можна змѣнети.

Нова та постанова закона про вывлащене мае для нашихъ хлѣборобѣвъ тую некорысть, що знателями бувають неразъ поставлені люде, котрымъ зовсѣмъ не лежить на серци интересъ та добро нашихъ хлѣборобѣвъ, ба котрі неразъ навѣтъ не розумѣють господарки сельской. Отже и выясненя, які они дають судови, будутъ неразъ такі, що выйдуть на некорысть властителѣвъ. Тому то треба противъ ухвалѣ су-

довѣй, завзываючѣй неспособныхъ або интересованныхъ знателѣвъ до комісіѣ, ще передѣ тымъ, закимъ зачне ся комісія на мѣсци, внести до суду повѣтового той з а м ѣ т ь, котрый и мусить бути узгляднений. Крѣмъ того пѣдчасъ самой комісіѣ треба пильно уважати на все, щѣ подають до протоколу тѣи знателѣ, а пѣсля потреби ставляти имъ за призволенемъ судового комісаря пытаня, на котрѣи они мають до протоколу подати вѣдповѣдь.

Кождый зъ трѣхъ до комісіѣ судомъ зазванныхъ знателѣвъ мае подати окремо выясненя, на котрыхъ опирае свою гадку, мае подати причины своего обчисленя. Н. пр. приходити подати высокѣсть вѣдшкодованя за вывлащену гору, въ котрѣи изходить ся камѣне грубе, придатне до мурованя. Отже лучити ся може, щѣ кождый зъ знателѣвъ инакше буде обчислювати обьемъ горы та находячого ся у внутрѣи еи камѣня, отже и инакша вартѣсть выйде у каждого; томѣ то, щѣбы судъ мѣгъ осудити, котрый способъ обчисленя е наилучшій, обовязанный кождый зъ знателѣвъ пояснити, якъ вѣнъ обрахувавъ, щѣ гора е така а така за велика, щѣ въ нѣй е тѣлько а тѣлько камѣня и щѣ тое камѣне мае такую а такую вартѣсть. Сли вывлащуе ся лишь частина ґрунту, то знателѣ мають окремо обчислити ту суму, яку припаде (пѣсля §. 6) заплатити за зменшене вартѣсти позѣстающей при властителю решты ґрунту. А сли крѣмъ вывлaщенного належить ще вѣдшкодовати третѣи особы (§. 5), котрѣи не мають бути заспокоены зъ цѣны купна проданого ґрунту и пр., то належить окремо обчислити шкѣду тыхъ особѣвъ (§. 25).

На домагане обохъ сторѣнъ можна установити высокѣсть вѣдшкодованя и за такѣи предметы, щѣ до котрыхъ не запало ще оречене на вывлaщене, але котрѣи обѣ стороны въ згодѣ хотять пѣддати вывлaщеню (§. 26).

Комісарь судебный мае до протоколу записати все жаданя вывлaщенныхъ, якъ и все те, щѣ пѣдприємство колѣѣе обѣщѣе дати, щѣбы опѣсля судъ знавъ бѣльше менше, якъ

мае выдати своє оречене. Само собою розумѣ ся, що до протоколу комісійного записуе ся оречене знателѣвъ, дѣйственный станъ рѣчи, и пѣдстави, на котрыхъ почивае ихъ оречене, вѣднці всѣ пригадки и замѣты сторонѣ, бо на всѣ тѣ, неразъ на позѣръ дрѣбнѣ, однакъ на дѣлѣ важнѣ рѣчи суды будуть, при выдаваню ореченя о высокости вѣдшкодованя, звертати бачну увагу (§. 28).

Сли вывлащенный погодить ся що до высоты вѣдшкодованя зъ пѣдприємствомъ колѣѣвымъ, а нема особѣ третихъ, котрымъ бы прислужовало право домагатись заспокоеня ихъ претенсій зъ сумы вѣдшкодованя, або сли тѣ особы годять ся на загоду вывлащенного зъ пѣдприємствомъ (§. 22): тогды записуе ся до протоколу таку загоду, и она мае таку силу, якъ кожда судова угода, що можна на выконане еи просити о судову езекуцію. Сли же е ще такѣ третѣ особы интересованѣ и они не призволяютъ на загоду, то можна вписати до протоколу лишь тогды загоду вывлащенного зъ пѣдприємствомъ, коли умовлене вѣдшкодоване не е низше вѣдъ того, яке подали знателѣ, або, сли знавцѣ мѣжь собою не згоджують ся, коли те умовлене вѣдшкодоване не низше вѣдъ пересѣчного вѣдшкодованя, поданого знателями. Н. пр. оденъ изъ знателѣвъ оцѣнивъ предметъ вывлащенный зъ всѣми шкодами на 100 зр., другѣй на 150 зр. а третѣй на 180 зр., отже пересѣчне вѣдшкодоване е $100 + 150 + 180 = 430$ подѣлене на 3, отже *143 зр. 33 кр.* Черезъ постанову тоту хотѣвъ законъ охоронити тѣ третѣ особы (вѣрителѣвъ гіпотечныхъ) вѣдъ страты, щобы властитель гіпотеки не мѣгъ по за ихъ плечами на ихъ шкоду порозумѣти ся зъ пѣдприємствомъ (§. 29).

Коли жъ не прѣйде до згоды, выдае судъ рѣшене що до высоты вѣдшкодованя такъ вывлащенного властителя, якъ и всѣхъ тыхъ третихъ особѣ, котрымъ прислужуе право домагатись пѣсля §. 5. вѣдшкодованя вѣдъ властителя (н. пр. чиншѣвникамъ, доживотникамъ). При рѣшеню тѣмъ не буде

в'язаний судъ н'якими доводами ан' документами, ан' св'дками ан' знателями (якъ вже була бес'да), але має по'сля свого переконаня судити; а противъ такому р'шеню можна лишь до 14 день, рахуючи в'дъ того дня, въ котр'омъ те р'шене доручено, внести рекурсь до высшего суду (у Львов'ї). Право рекурсовати прислугуе обомъ сторонамъ; том'у то належить рекурсь внести до суду подв'ойно, щобъ оденъ прим'рникъ м'огъ по'йти до высшего суду, а другій можна було уд'лвити друг'ой сторон'ї, котр'ой зновъ прислугуе право до 14 день в'дъ дорученя їй того рекурсу внести свои зам'ты на той рекурсь. Тоті зам'ты будуть такожъ предложені высшому суду. Противъ ухвал' высшего суду можна ще рекурсовати до найвысшого суду у В'днї; той рекурсь ревїзїйный треба внести такожъ подв'ойно въ 14-хъ дняхъ по дорученю ухвалы высшего суду.

Выступати зъ окремою скаргою що до за низького в'дшкодованя або иншихъ претенсїй не можна; треба отже вс' свои претенсїї ставляти при комїсії до протоколу, а на випадокъ, якъ бы судъ пов'т'овый в'дказавъ письменною ухвалою якому жаданю, внести завчасу рекурсь а нав'ть рекурсь ревїзїйный (§. 30).

Є ще одно правне средство, котре однакожъ не буде могло мати широкого застосованя, именно застереженї въ §. 31-омъ поновнї судовї обзорини. Слї котра сторона гадає, що при першихъ обзоринахъ зъ знателями не звернено увагу на якусь важну обставину, и черезъ те хибно выпало очечене знател'въ та и ухвала судова, може просити судъ пов'т'овый о новї обзорини, *однакъ лишь передъ упльвомъ часу, застереженого до вношеня рекурсу противъ ухвал'ь, установляюч'їй высок'сть в'дшкодованя*, та при докладн'омъ описаню той перше незам'ченої обставини. Судъ мусить тогды призвоити на новї обзорини и высл'дити те, о що ходить (такъ само якъ при такъ зван'омъ довод'ї „нав'чну память“), прибравши на внесокъ просячої стороны

двохъ знателѣвъ, стороною предложеныхъ, отже не конче изъ спису знателѣвъ высшимъ судомъ оголошеного. Протоколь тыхъ другихъ обзоринъ переходуе ся въ судѣ на те, щобъ опѣсла до рекурсу мѡгъ бути долученый. Высшї суды, маючи той протоколь, могутъ его при залагодженю рекурсу увзгляднїти, и признати то, чого домагала ся сторона.

Вразъ зъ просьбою о обзорини можна до 8 день по до- рученю ухвалы, устанавливаючої вѡдшкодоване, просити о за- казъ, щобы посѣдатель предмету, маючого ся на ново обзи- рати, ажъ до укѡнченя обзоринъ повторныхъ не робивъ нѣ- якої змѣны.

Если судъ прихилить ся до сихъ просьбъ, то пѡдпри- емство желѣзнице може противъ той ухвалы внести рекурсъ, але той рекурсъ не встримуетъ анѣ но выхъ обзоринъ анѣ за- казу змѣны (§. 31).

Згадати слѣдуе ще про право пѡдприємства колѣевого що до выбору рѡжныхъ способѡвъ заложения будѡвель, спу- стѡвъ и т. и., въ §. 27 застереженого въ замѣну або для зменшеня вѡдшкодованя. Отже ели пѡдприємство колѣево хоче користати зъ того ему прислугуючого права, то и судъ въ своѣй ухвалѣ муситъ на тѣ рѡжнї способы заложения тыхъ будѡвель означити вѡдшкодоване вѡдновѣдне, а пѡдприємство муситъ до трѣхъ мѣсяцѣвъ по одержаню той ухвалы судо- вої, рѣшаючої о вѡдшкодованю, въ судѣ освѣдчити ся, въ котрый способъ оно замыслае тоту будову выконати; по трѣхъ мѣсяцяхъ же може вывлащенный просити судъ о у- знане, що пѡдприємство пѡдѡймае ся той будовы, що до ко- трої судъ принявъ найбѡльше вѡдшкодоване (§. 32).

Коли вже судъ правосильно установивъ, яка сума вѡд- шкодованя мае ся заплатити, або коли стороны самї пого- дили ся що до той суммы, заходить пытане, коли настае о- бязокъ пѡдприємства колѣевого заплатити вывлащеному суму признану або загоджену?

Вѡдновѣдь на то така : ели вѡдшкодоване мае ся зло-

жити въ капиталѣ (§. 8), то підприємство мусить зложити капиталъ передъ дѣйственнымъ вывращенемъ т. е. передъ обнятемъ въ посѣдане, сли же вѣдшкодоване те не дасть ся зъ горы обчислити (§. 9), то мае ся оно платити по уцѣлвѣ певного часу а наименше року.

Сли підприємство колѣево зволѣкае зъ заплатою умовленого або судово означеного капитала черезъ 14 день по заключеню судовои угоды або по дорученю судового правосильного рѣшеня, то хотяи оно ще не обняло бы въ посѣдане вывращеного предмету, мусить вывращенному платити (вѣдъ 14-ого дня того) правнѣ (6 %) вѣдсотки (§. 33).

Постанова тота дуже корыстна для вывращенныхъ и охоронюе ихъ вѣдъ дотеперѣшнихъ переслѣдовань, що підприємства довгимъ зволѣканемъ заплаты змушували вывращенныхъ до опусту зъ умовленого вѣдшкодованя.

Не менше корыстною е постанова §-у 34 а именно для особъ третихъ, котрѣ мають бути задля своихъ рѣчевыхъ правъ заспокоенѣ зъ вѣдшкодованя, зложеного підприємствомъ. §. 34 становить, що умовлену або судомъ установлену суму вѣдшкодованя мае підприємство колѣево зложити до депозиту судового не тѣлько тогды, якъ вывращенный не хоче або задля вѣдеутности не може еи приняти, але и тогды, сли третѣи особы въ силу своего рѣчевого права можуть домагати ся заспокоеня своихъ претенсѣи зъ той сумы яко вѣрителѣ гѣпотечнѣи. Сли тѣи особы мають правну обезпечу на вывращенѣмъ маетку довжника, якъ то выше при §. 22 була бесѣда, тогды не заходить потреба складати суму вѣдшкодованя до депозиту судового. Зъ депозиту судового мае ся та сума вѣдшкодованя выдавати зовсѣмъ такъ якъ при лѣцитацѣи грунтѣвѣ, именно що до заспокоеня приходять по порядку тѣи особы, котрѣ борше узыскали рѣчево право (заставу) до вывращеного предмету и борше его заинтабулювали, такъ що неразъ найпѣзнѣйшѣи зовсѣмъ не приходять до заспокоеня.

Сли предметъ вывлащенный бувъ записаный въ книзѣ Грунтовоѣ (табули), то судъ зъ уряду мусить назначити въ той книзѣ, що за предметъ той зложено суму вывлещена. Водъ часу того вписаня не може вже нѣхто набути того вывлещеного предмету и заинтабулювати ся за властителя (кромъ вывлащующого подпримства колѣевого).

Задля особъ, въ §. 5-омъ вычисленыхъ, котрымъ (посля §. 25 и 30) окремо означено водшкодоване, яко то доживотникѣвъ, плодужитковцѣвъ, чиншовникѣвъ, не треба сумы водшкодованя складати до депозиту, бо для нихъ окремо означено водшкодоване а то при ихъ удѣлѣ, бо згадували-сьмо въ II-омъ роздѣлѣ, що ихъ до комисіѣ будутъ суды взывати.

Думаемъ, що наибольше поучающимъ буде примѣръ одного протоколу, списаного при обзоринахъ и установленю водшкодованя черезъ знавцѣвъ. Тому наведемъ его на сѣмъ мѣсци. Осъ вѣнъ:

Протоколь

зъ дня

списаный черезъ делеговану комисію ц. к. повѣтового суду въ при судовыхъ обзоринахъ и оцѣненю Грунтовъ и правъ, маючихъ ся вывластити подъ будову желѣзницѣ изъ Станіславова до Гусятына въ громадѣ Н., черезъ судовыхъ знавцѣвъ.

Присутній:

Изъ суду: Ц. к. судія

Свѣдки судовій:

Писарь

(двохъ)

Знавцѣ судовій: (трѣхъ)

Изъ сторонъ интересованыхъ

{ Заступникъ подпримства
колѣевого
Веѣ вывлещеній окромъ
Гриця Климя и Федя
Барана.

Наслѣдкомъ ухвалы ц. к. суду повѣтового зъ

дня удаля се підписана комісія зъ повышшими знавцями судовыми до села N. на просторонь, пѳдъ желѣзницю вывлащену, щобы ствердити якѳсть землѣ, рѳдъ плодѳвъ на нѣи и господарскихъ перепонъ, и приступила до тои чинности, по упѳмненію знавцѳвъ на зложену ними присягу, въ той спосѳбъ, що обѳйшла цѣлу вывлащену просторонь парцелями поименно вычислеными въ залученѳмъ $\frac{1}{4}$. списѣ, предложенѳмъ пѳдприємствомъ колѣѳевымъ, при чѣмъ стверджено при помочи маши катастральной и оречень вывлащаючихъ, що всѣ тымъ пѳдъ $\frac{1}{4}$. долученымъ списомъ обняті парцелѣ лежать въ обрубѣ вытыченого шляху колѣѳевого за выемкою парцелѣ 1127 Гриця Климця; дальше звернула увагу на якѳсть землѣ вывлащенои и на дороги приватнѣи и польнѣи.

Цѣла просторонь, пѳдъ желѣзницю вывлащена, е схилюю площю, зъ котрои парцелѣ 1102—1115 управляютъ ся яко рѳля, парцелѣ же 1116 до 1126 и 1128 до 1140 яко сѣножати. Земля вывлащеныхъ парцелъ належить до т. зв. наплывового роду и естъ черноземъ зъ пропускаючою спѳдною верствою, и по складовыхъ частяхъ своихъ причислюеть до першой клясы именно въ гѳрѣшнихъ парцеляхъ (въ рѳли), пѳдчасъ коли долѣшнѣи, сѣножати, належить причислити до гѳршой клясы. Мѣжь рѳлями нема жадныхъ дорѳгъ нѣ приватныхъ нѣ громадскихъ, лишь, пѳсля поданя всѣхъ громадянъ, каждый господарь ѣздитъ своимъ полемъ зъ загороды своеи ажъ до границѣ. До сѣножатѣи же иде одна дорога громадска суголовками тыхъ сѣножатѣи; дорога та зѳстала вывлащена и переложена о 10 сягѳвъ въ тѣи сѣножати, такъ що давнѣи станъ въ тѳмъ взглядѣ майже нѣчѳго не змѣнивъ ся, позаякъ зъ тои новозаложенѳи дороги буде такѣи самъ доступъ на сѣножати каждого властителя якъ и зъ давной. Инакше

буде при рѣляхъ; тамъ не буде вже можливый переѣздъ каждому господареву вздовжь своего поля, позаякь шляхъ колѣёвый мае ити наперекъ черезъ всѣ поля самую серединою; тому то підприємство устроить по обохъ бокахъ шляху колѣёвого рѣвногліи дороги до ужитку всѣхъ господарѣвъ, чтобы ними дѣстати ся могли до двохъ рампъ а черезъ рампы тѣи на другій бѣкъ шляху до своего поля. Очевидно черезъ те буде утруднена господарка, бо кожда фѣра мусить объѣздити ту дорогу до рампы а другимъ бокомъ на дальшій кавалокъ поля. Щобъ обчислити дорогу, яку черезъ те наложить кожда фѣра каждого зъ интересованныхъ господарѣвъ, обчислено вѣддалене каждого грунту вѣдъ одной зъ тыхъ рампъ, а обчислене те залучае ся пѣдъ ²/₁.

Дальше комісія ствердила, яке збѣже засѣяне на вывлащенныхъ парцеляхъ, при чѣмъ такожь помѣромъ доконалась, що поданій въ списѣ ¹/₁. просторы згѣднїи зъ правдою, такъ що обчислене вартости плодѣвъ буде легке.

То само доконано на сѣножатяхъ, на котрыхъ трава ще не кошена.

Въ кѣнци завѣзвано всѣхъ господарѣвъ, чтобы подали способъ своей господарки на рѣляхъ. На то вносятся они, що першого року по згноеню садять бульбу, другого сѣють пшеницу, 3-ого жито, 4-ого бульбу, 5-ого пшеницу, 6-ого жито, 7-ого ячмѣнь зъ конюшиною, 8-ого конюшину.

Выдатки на управу морла рѣлѣ подають такї :

1-ого року: 36 фѣръ обѣрнику по 30 кр.	10 зр.	80 кр.
вывезене того обѣрнику по 10 кр., разомъ	3 „	60 „
розмѣшане обѣрнику, 2 робѣтники по 20 кр.	— „	40 „
покладъ, заволочене и переоране . . .	2 „	50 „
высажене 14 кѣрцѣвъ картофель и вартѣсть ихъ	50 „	50 „

до обсе́каня 7 робѣтниківъ по 30 кр.	2 зр.	10 кр.
до подгортаня 5 робѣтниківъ по 30 кр.	1 "	50 "
до выкошаня 15 " " " "	4 "	50 "
привѣзъ 112 кѣрцевъ бульбы за 10 фѣръ	1 "	50 "
всего разомъ		77 " 40 "
2-ого року въ подобн. способъ обч. выдатки	17 "	40 "
3-ого " " " " "	16 "	20 "
4-ого " " " " "	62 "	60 "
5-ого " " " " "	18 "	10 "
6-ого " " " " "	17 "	95 "
7-ого " " " " "	27 "	55 "
8-ого " " " " "	4 "	40 "

Выдатки на управу за 8 лѣтъ 241 зр. 60 кр.

Доходъ: 1-ого року за 112 кѣрцевъ		
по 3 зр.	336 "	— "
2-ого року за 12 кѣрцевъ пшеницѣ,		
2 ¹ / ₂ фѣръ соломы и полову . . .	102 "	— "
3-ого року за 12 кѣрцевъ жита, 4 фѣ-		
ры соломы и полову	98 "	— "
4-ого року за 112 кѣрцевъ бульбы		
по 3 зр.	336 "	— "
5-ого року 12 кѣрцевъ пшеницѣ зъ со-		
ломую и половиною	102 "	— "
6-ого року за 12 кѣрцевъ жита и т. д.	98 "	— "
7-ого р. за 14 кѣрцевъ ячменю зъ со-		
ломую и конюшиною та половиною .	120 "	— "
8-ого р. 6 фѣръ конюшины по 18 зр.	108 "	— "
Загальный доходъ за 8 лѣтъ .	1300 зр.	— кр.
Вѣдтягнувши вѣдъ того суму		
розходѣвъ	241 "	60 "
остае чистый доходъ за 8 лѣтъ	1058 зр.	40 кр.

отже пересѣчно за оденъ рѣкъ 132 зр. 30 кр.

На то вносять знавцѣ :

Хочь и причислили-сьмо рѣлю до першої клясы, хочь и якъ старанно обробляють властителѣ ту рѣлю,

всежь таки не можемъ полагати на повышшомъ поданю интересованыхъ, а то разъ задля низькой цѣны роботизны и за малои скѣлькости еи, друге задля за високо оцѣненого доходу и 8-лѣтнього часу вѣдъ гноеня, щѣ все обчислено лишь на то, щѣбы выказати якъ найвышшій рѣчний чистый дохѣдъ. Опираючись на нашѣмъ досвѣдѣ, та узглядняючи доброту и якѣсть землѣ, подаемъ пѣдъ зложеною присягою слѣдующе обчислене розхѣдѣвъ управы и дохѣдѣвъ зъ одного морга въ 7-лѣтнѣмъ часѣ управы, понеже пріймаемъ, щѣ земля найбѣльше 7 лѣтъ може обѣйти ся безъ поновного гноеня. При тѣмъ додаемъ, щѣ цѣну плодѣвъ земныхъ и плату робѣтника обчисляемъ на пѣдставѣ залученого пѣдъ $\frac{3}{\%}$. посвѣдченя магістрату найблизшого торгового мѣста за послѣднїй 10 лѣтъ. И такъ :

Розходы : въ 1-ѣмъ роцѣ осѣнный по-

кладъ коштуе	2 зр.	75 кр.
бороноване	1 "	30 "
50 фѣръ гною по 80 кр.	40 "	— "
5 робѣтнѣкѣвъ до размѣтуваня гною		
по 36 кр.	1 "	80 "
оране однимъ плугомъ	2 "	75 "
1 робѣтнѣкъ до загортаня гною	— "	36 "
12 кѣрцѣвъ бульбы до садженя по 2		
зр. 50 кр.	30 "	— "
6 робѣтнѣкѣвъ при садженю по 36 кр.	2 "	16 "
12 " " обсѣканю " "	4 "	52 "
8 " " обгортаню " "	2 "	88 "
36 " до выкопаня 72 кѣрцѣвъ		
по 45 кр.	16 "	20 "
звезене 72 кѣрцѣвъ бульбы	1 "	70 "
законане тои бульбы, 3 робѣтнѣкѣвъ		
по 45 кр.	1 "	35 "

Першого року розхѣдъ 107 " 57 "

Про вывлащене пѣдъ желѣзницѣ.

5

2-ого року оране підъ засѣвъ	2 зр.	75 кр.
корець пшениць до засѣву	8 "	50 "
1 сѣвачь	— "	20 "
10 робѣтниківъ при поленю	3 "	60 "
16 " до жнивъ 16 кѣмъ по		
45 кр.	7 "	20 "
звезене кѣмъ	1 "	70 "
16 молотѣльниковъ по 50 кр.	8 "	— "
розхѣдъ 2-ого року	33 "	25 "
3-ого року ячмѣнь, въ подобный способъ		
обчислений розхѣдъ	26 "	55 "
4-ого року, конюшина выдатки	16 "	— "
5-ого року, жито "	27 "	— "
6-ого року, горохъ "	23 "	22 "
7-ого року жито "	24 "	35 "
Загальний выдатки за 7 лѣтъ	257 "	94 "
Доходы: въ 1-ѣмъ роцѣ 72 кѣрцѣ		
бульбы по 2 зр. 50 кр.	180 "	— "
въ 2-ѣмъ роцѣ 12 кѣрцѣвъ пшениць		
зъ соломою и половою	112 "	— "
въ 3-ѣмъ роцѣ 14 кѣрцѣвъ ячменю и и.	68 "	— "
въ 4-ѣмъ роцѣ конюшины зъ подвѣй-		
ной кѣсѣбы 50 сотнарѣвъ по 1 зр.	50 "	— "
въ 5-ѣмъ роцѣ 10 кѣрцѣвъ жита зъ		
соломою и и.	70 "	— "
въ 6-ѣмъ роцѣ 8 кѣрцѣвъ гороху и и.	56 "	40 "
въ 7-ѣмъ роцѣ 9 кѣрцѣвъ жита и и.	64 "	40 "
Загальный доходъ зъ 7-хъ лѣтъ	600 "	80 "
Вѣдшибнувши вѣдъ него загальный		
розхѣдъ	257 "	94 "
остае зъ одного морѣа чистого до-		
ходу въ 7-хъ лѣтахъ	342 зр.	86 кр.
а проте въ однѣмъ роцѣ пересѣчный доходъ 48 зр.		
98 кр.		

Сли той дохѣдъ рѣчный представляе 5 % вѣдъ капиталу (землѣ), то капиталъ мусить бути 20 разъ бѣльшій, або, иншими словами, щобы довѣдатись, яку вартѣсть представляе моргъ поля, котрый несе рѣчно 48 зр. 98 кр. чистого доходу, то належить дохѣдъ скапитализовати, отже $48 \cdot 98 \times 20 = 979$ зр. 60 кр.; вѣдъ той то сумы належить ще вѣдшибнути скапитализованный податокъ грунтовый 20 зр. Вартѣсть одного морга рѣлѣ подаемо проте на 959 зр. 60 кр. т. е. майже 60 кр. за \square сягъ.

Опѣсля на пѣдставѣ повышого обчисленя приступила комісія до оцѣненя плодѣвъ на вывлащенѣмъ просторѣ. Знавцѣ подали въ тѣмъ зглядѣ згѣдно яку слѣдуе:

Квадр.	сяжень	бульбы	въ	грунтѣ	оцѣняемъ	на	$5\frac{3}{4}$	кр.
"	"	пшеницѣ	на	пни	"	"	6	"
"	"	жита	"	"	"	"	$3\frac{3}{4}$	"
"	"	ячменю	"	"	"	"	$3\frac{1}{2}$	"
"	"	гороху	"	"	"	"	3	"
"	"	проса	"	"	"	"	6	"
"	"	бобу	"	"	"	"	3	"
"	"	гречки	"	"	"	"	$3\frac{1}{2}$	"
"	"	выки	"	"	"	"	$3\frac{3}{4}$	"
"	"	конюшины	"	"	"	"	$2\frac{1}{2}$	"

Отже, обчисляючи пѣсля выказу $\frac{1}{\%}$ и выше выслѣдженого рода засѣяныхъ плодѣвъ, оцѣнюемъ плоды на поодинокихъ парцеляхъ такъ: (тутъ слѣдуе оцѣнене плодѣвъ на поодинокихъ парцеляхъ.)

Тутъ вносять вывлащені: Мы спротивляемъ ся повышому обчисленю яко полягаючому на хибныхъ пѣдставахъ; такъ н. пр. принято въ нѣмъ платню робѣтника таку яку въ мѣстѣ, коли тымчасомъ робѣтникъ на селѣ далеко дешевшій, та и цѣна збѣжа за низько подана.

Дальше приступила комісія до изслѣдованя вартости сѣножатій. Вывлащеній подають, що оденъ мор҃ъ сѣножати такои класы, якъ вывлащеній парцелѣ, дае 4 фѣры сѣна, вартости по 4 зр., разомъ 16 зр., вѣдъ котрои то сумы вѣдшибнувши выдатки (косарѣвъ и привѣзъ) 3 зр. 60 кр., остае чистый рѣчный доходъ 13 зр. 40 кр. Оцѣнене те пріймають и оцѣнителѣ. Отже доходъ той скапіталізований представляе вартѣсть одного мор҃а 248 зр. т. є. за сяжень $\square 15\frac{1}{2}$ кр., причѣмъ пѣдприємство колѣѣве выразно зрѣкае ся права вѣдшибненя скапіталізованого податку ҃рунтового.

Тутъ обчислено, пѣсля того способомъ обрахованя, вартѣсть травы на вывлащенныхъ парцеляхъ (12 зр. 40 кр. вѣдъ мор҃а). Однакъ вывлащеній пѣднесли замѣтъ, що трава та представляе бѣльшу вартѣсть, бо ели бы мор҃ъ сѣножати пустити на пашу, то можна бы дѣстати якъ за 4 фѣры сѣна безъ жадного выдатку 16 зр.

Вкѣнци приступила комісія до обчисленя вѣдшкодованя задля утрудненя и перепонъ въ господарцѣ. Яко перепоны такі пріянали знавцѣ: объѣздъ фѣръ черезъ рампу, страту часу фѣръ при замкненѣй рампѣ (пѣдчасъ потягу), обхѣдъ и страту часу пѣшого робѣтника при рампѣ.

Що до объѣзду фѣръ, то, пѣсля повышого обчисленя, до обробленя одного мор҃а рѣлѣ треба пересѣчно на рѣкъ 12 фѣръ, вчисляючи въ те и плуги. Одна фѣра робить денно 10 годинъ, а що за пѣвтора години уѣде милью (4000 сягѣвъ), то въ однѣй минутѣ уѣде до 44 сяжнѣвъ. Фѣра коштуе денно 1 зр. 20 кр., отже на минуту 5-у часть крейцара. Ся протѣ рѣля, перетята желѣзницею, вѣддалена вѣдъ рампы 100 сягѣвъ, котрѣ накладати мусить кожда фѣра два разы (бо по обохъ бокахъ желѣзницѣ), отже 200 сягѣвъ, то

черезъ те тратить ся $4\frac{1}{2}$ минуты вартости $\frac{9}{10}$ крейцара при кождой фёрѣ, а вѣдь 12-хъ фёрѣ $\frac{108}{10}$ крейцара т. е. рѣчно $10\frac{8}{10}$ кр., що скапіталізовавши представляе суму 2 зр. 16 кр. вѣдь одного морга, а понеже кождый господарь мае за колѣвымъ шляхомъ ще 5 моргѣвъ, то загальна страта буде 10 зр. 80 кр.

Що до страты часу фёрѣ черезъ задержане передъ замкненою рампою, то приняти можна той выпадокъ що наибѣльше у половицѣ фёрѣ т. е. у 6-хъ и то по 5 минутъ тамъ и назадъ, отже у 6-хъ фёрѣ по 10 минутъ становить рѣчно вѣдь одного морга годину, а вѣдь 5 моргѣвъ 5 годинъ т. е. половицю дня, за котрый платить ся 1 зр. 20 кр., проте страта рѣчна 60 кр., а скапіталізована 12 зр.

Що до страты часу робѣтниківъ и задержаня ихъ при рампѣ, то той злучай можна такожъ що наибѣльше приняти при половици робѣтниківъ. Принявши пересѣчне число робѣтниківъ на рѣкъ на однѣмъ моргу на 20, то половиця зъ нихъ (10) тратить по 5 минутъ при рампѣ т. е. 50 минутъ, а при 5-хъ моргахъ 250 минутъ або 4 години и 10 минутъ. Рахуючи пересѣчно плату робѣтника на 40 кр. за 10 годинъ денной работы, то за годину припадае 4 кр. Отже за страту 4-хъ годинъ и 10 минутъ вѣдь всѣхъ 5-хъ моргѣвъ на рѣкъ належати ся буде $16\frac{1}{2}$ кр. а скапіталізувавши за всѣ часы 3 зр. 30 кр.

Отже загальна сума вѣдшкодованя каждого господаря за перепоны въ господарцѣ выносить 10 зр. 80 кр., 12 зр. и 3 зр. 30 кр. т. е. разомъ 26 зр. 10 кр.

Такъ подали сьмо пѣдъ присягою:

(Пѣдписъ сторонъ.)

(Пѣдписъ знавцѣвъ.)

На томъ протоколъ укѣнчено.

(Пѣдписъ комисіѣ судовои.)

Не безъ пожитку буде, сли ще наведемъ оденъ при-
мѣръ 1) просьбы о поновній судовій обзорини и 2) рекурсу.
1.

Свѣтлый Суде повѣтовый!

Задля несподѣваныхъ перешкодъ не мѡгъ я бути при обзоринахъ судовыхъ и оцѣненю вѡдшкодованя за Грунта, пѡдъ желѣзницю вывлащени, черезъ знавцѣвъ, и не мѡгъ звернути уваги на одну дуже важну рѣчь що до моеи парцелѣ пѡдъ числомъ катастр. 1127, а зъ уряду нѣхто на те не звернувъ бачности. Розходитъ ся о те, що мою парцелю оцѣнили знавцѣ, такъ якъ и всѣ сусѣднї парцелѣ, яко сѣножать, а опѡсля и Свѣтлый Судъ въ своѣмъ рѣшеню зъ дня.... р.... признавъ менѣ вѡдшкодоване лишъ якъ за сѣножать. Рѣшенемъ тымъ чую ся скривдженымъ и, вносячи рѡвночасно рекурсъ противъ рѣшеню тому, прошу о поновнї обзорини и допущене доводу на вѣчну память зъ двохъ знавцѣвъ, на котрыхъ предкладаю N. N., на ту обставину, що речена парцеля моя, котра впрочѣмъ не лежить въ шляху колѣвѡмъ, заключае въ собѣ шутерь до 3 $\frac{1}{2}$ сягѡвъ въ гллубь, а тойже при звычайнѡй цѣнѣ по своѣй скѡлькости въ десятеро представляе вартѡсть, якъ сѣножать.

Гриць Климець.

2.

Пресвѣтлый ц. к. Вышїй Суде краевый
у Львовѣ.

Противъ рѣшеню ц. к. Суду повѣтового въ..... зъ дня.... ч.... $\frac{1}{2}$., котрымъ за морѣ мои парцелѣ пѡдъ ч. кат. 1127, пѡдъ колѣю вывлащени, признано менѣ вѡдшкодованя 250 зр., вношу слѣдуючїй .

Рекурсъ.

При комисїи дуже побѣжно застановлено ся въ загалѣ надъ внутрѣшнимъ складомъ землѣ а радше надъ

споднімъ покладомъ, особливо що до моєи парцелѣ, и не примѣчено, що шутеръ до $3\frac{1}{2}$ сягѣвъ глубины є головною складовою частію єи. Задля шутру того навѣть наступило вивлащенє; бо підприємство потребує шутру, а въ околици єго такъ легко не дѣстане, якъ се слѣдує зъ ореченя ц. к. Намѣстництва зъ дня....
 $\frac{2}{1}$. ч. ... якъ $\frac{2}{1}$.

Не могучи бути при судовѣмъ оцѣненю, виѣсь я просьбу о сконстатованє дѣйстнаго стану рѣчи черезъ довѣдъ на вѣчну память и, покликуючись на тойже перевести ся маючій довѣдъ, прошу рѣшенє ц. к. Суду повѣтового въ зъ дня ч. ... въ той способъ змѣнити, що менѣ признає ся вѣдшкодованя за морѣ реценои парцелѣ що найменше 2000 зр.

Гриць Климець.

Роздѣлъ четвертый. Выконанє вывлащеня та обосторонній права и обовязки.

Сли оречене намѣстництва що до вывлащеня сталоє правосильнымъ, або сли властитель пѣдчасъ судового оцѣненя згодивъ ся на вывлащенє такого предмету, взглядомъ котрого не запало оречене на вывлащенє (§. 26), може підприємство колѣєве домагатись у староства примусового вывлащеня, коли вывлащенный чи властитель, згодившій ся при судовѣмъ оцѣненю на вѣдступленє якогось предмету, не хоче добровѣльно уступити. До своєи просьбы о примусовє вывлащенє мусить підприємство прилучити або квѣтъ вывлащеного на заплаченє цѣлковите вѣдшкодованє або потверженє судового депозиту на зложенє тогожъ вѣдшкодованя цѣлого або установленои обезпеки (§§. 9 и 10), бо знаємъ вже, що, закимъ підприємство не поповнить свого обовязку, не можна примусово вывластити властителя.

Однакъ примусовому вывлащеню не стоить на завадѣ та обставина, що вывлащенный предметъ вже потѣмъ, якъ

розпочалось поступоване на вивлащене, перейшовъ на иншого властителя чи то черезъ купно чи въ спадщинѣ, або що противъ рѣшеню судовому, установляючому вѣдшкодоване, вивлащенийъ вѣтъ рекурсъ (§. 35).

Щобы обезпечити вивлащенихъ передъ стратою, яку завдати може пѣдприємство тымъ, що не платить угодженои або судомъ ореченои сумы вѣдшкодованя або обезпеки, приписуе §. 36, що вивлащеному прислугуе право, по уплывѣ 14-хъ днѣвъ вѣдъ дня заключеня угоды або вѣдъ дня правосильности ухвалы судовои, въ дорозѣ звычайной ексекуціѣ домагатись черезъ судъ заплаты вѣдшкодованя зъ вѣдсотками або обезпеки. Отже вивлащенийъ мусить просити о грабѣжъ рухомостій пѣдприємства, а опѣсля о оцѣнене, вкѣнци о ліцитацію. Сли вѣдшкодоване або обезпека не доходить 500 зр., то можна заразомъ грабити и оцѣнювати рухомости. Можна такожъ провадити ексекуцію на нерухомости до пѣдприємства належачй, але очевидно не допустити пѣдприємство ажъ до тои остаточности, хйба бы не потребовало того предмету вивлащеного, а властитель давный не хотѣвъ его назадъ пріймити.

§. 37-ый приписуе речинецъ, до котрого пѣдприємство колѣѣве може ще зречи ся свого права, прислугуючого ему зъ ореченя намѣстництва на вивлащене, та просити намѣстництво о вѣдкликане того ореченя. Речинцемъ тымъ е рѣкъ вѣдъ дня, въ котрѣмъ оречене намѣстництва на вивлащене стало ся правосильнымъ. Такъ само вивлащенийъ властитель, сли пѣдприємство колѣѣве до року не стараєсь о судове установлене вѣдшкодованя анѣ не обѣймає вивлащеного предмету въ свое посѣдане, може домагатись, щобъ оречене на вивлащене знесено а вѣнъ мѣгъ обходитись зъ предметомъ вивлащенимъ яко зъ своєю власностію. Однакъ та сторона, котра внесла до суду просьбу о установлене высокости вѣдшкодованя, не може вже просити о знесене ореченя на вивлащене, т. е. анѣ пѣдприємство не може зречи ся свого

права на вывлащенє анѣ вывлащенный властитель не може домагатись знесеня оречєня на вывлащенє.

Просьбу о знесенє оречєня на вывлащенє належить вносити до намѣстництва, котре дуплікать удѣляє сторонѣ противнѣй до внесєня замѣтѣвъ до певного речинця, а вычекавши тойже речинецѣ, хотяи бы сторона противна не внесла замѣтѣвъ, выдає ухвалу. Противъ той ухвалы можна до 8 день рекурсовати до министерства внутрѣшнихъ дѣлъ.

По правосильности ухвалы, вѣдкликуючой оречєне вывлащеня, намѣстництво мае саме постаратись о те, щобъ судъ табулярный вымазавъ зъ табулѣ аднотацію (§. 20), що предметъ зѣоставъ вывлащенный.

Однакъ законъ не ограничаєсь на тѣмъ, що призволяє властителєви домагатись знесеня вывлащеня, сли до року пѣдприємство зъ него не корыстає: вѣнъ зовсѣмъ справедливо иде дальше и становить въ §. 38-ѣмъ, що пѣдприємство колѣєвє вѣдповѣдає вывлащеному властителєви за всяку шкоду, яку вѣнъ потерпѣвъ черезъ те, що пѣдприємство, постаравшись о вывлащенє, сперло єму свободу дѣлєня, зъ правомъ власности сполучєну, о чѣмъ була бесѣда высше въ III-ѣмъ роздѣлѣ (§. 19). Такъ н. пр. пѣдприємство вывластило якийсь грунтъ на камѣнѣломъ, але не корыстало зъ того вывлащеня, такъ що властитель давний постаравъ ся о знесенє оречєня на вывлащенє. Властитель той вправдѣ уживавъ черезъ той рѣкъ сей грунтъ яко пашу, такъ якъ и давнѣйше, але не мѣгъ (пѣсля §. 19-ого) ломати камѣня, а черезъ те страшивъ дуже много, бо власне въ тѣмъ рѣцѣ муровано багато домѣвъ по при колѣю (гостинницѣ), а камѣне дуже дорого платилось.

Сли пѣдприємство саме добровѣльно не згодить ся на те, щобъ звернути понесєну шкоду, то властитель мае єго заскаржити до суду, де высокѣсть шкоды мусить бути доказана въ способъ приписанный процедурѣо цивѣльной.

Роздѣлъ пятый. Поступоване на випадокъ якои перепоны въ руху желѣзницѣ.

На кождой желѣзници, котра вже є въ руху т. є. перевозить вже особы и товары (ладунки), можуть лучити ся випадки, що спинає ся рухъ ей задля якихось перепонъ, а бодай заходить обава, що спинить ся той рухъ, якъ н. пр. усуває ся гора, котра може засыпати рѣвъ, выкопанный на шляхъ колѣбый. Щобъ таку перепону усунути або вѣдь неи убезпечити ся, може лучитись, що треба буде вывластити якій ґрунтъ або право, хочбы лишь переминаючо.

Поступоване на той випадокъ є коротше и значно для желѣзницѣ улукшене, а заключає ся въ §§-хъ 39--41, именно: желѣзница має внести до намѣстництва просьбу, въ котрой має докладно подати, чого и на що їй треба, и предложити мапу, щобъ предметъ вывлащєня можна було точно означити; намѣстництво признає до розправы на мѣсци вѣдпоручника, котрого уповажнє, сейчасъ по розправѣ выдати оречєне на вывлащєне. Желѣзница, маючи вже въ рукахъ резолюцію намѣстництва, вызначаючу день до розправы що до предмету и обьєму вывлащєня, має внести до дотычного суду повѣтового просьбу о рѣвночасне установленє высоты вѣдшкодованя, а судъ має до розправы, у тѣмъ взглядѣ зъ знавцами перевести ся маючою, вызначити той самъ день, на котрый вызначило намѣстництво термінъ до своєи розправы. Въ той отже способѣ одного и того самого дня вѣдпоручникъ намѣстництва доходить предмету и обьєму вывлащєня та выдає оречєне на вывлащєне, а судъ опѣсля доходить высоты вѣдшкодованя и установляє туюжь своєю ухвалою. Поспѣхъ той усправедливляє ся тымъ, що неразъ на усунєню перепонъ въ руху желѣзницѣ залежати може дуже багато не тѣлько самой желѣзници, але загалови а навѣтъ самой державѣ. Тому то рекурсъ противъ оречєню на вывлащєне не вздержує выконаня вывлащєня; тому то и судъ

не обов'язаний покликувати трѣхъ знавцѣвъ зъ лісты, оголошеної высшимъ судомъ краевымъ на цѣлый край, а може завôзвати, якихъ ему наручнѣйше.

Роздѣлъ шестый. Роботы пôдготовляющій.

Сли хто одержить вôдъ міністерства призволене на роботы пôдготовляющій (т. е. здôймати мапы и пляны зъ простору, куда мае ити желѣзница), то призволене тоє уповажнєе его (инжинѣрôвъ его) вступати на чужій грунта и робити потрѣбнїй рисунокї и т. и. Коли бы однакъ тї особы хотѣли вступати до будынкôвъ або загородъ, то можна ся тому спротивити. Такъ само можна ся спротивити, если бы они хотѣли усувати щось, щô имъ стояло бъ на перепонѣ. Однакъ въ такихъ разакъ прислугує имъ право удатись въ тôй справѣ до староства, а староство, сли узнать конечну потребу, може властителеви приказати, щôбъ допустивъ инжинѣрôвъ до своєи загороды, призоливъ усунути перепону и т. и. Властитель однакъ може домагатись вôдъ пôдприємця колѣевого зложєня обезнеки за всякї можливі страты. О высокости такъ тои обезнеки якъ и дѣйстно понесеної шкоды рѣшає староство; однакъ сли властитель думає, щô вôдшкодованє, признанє ему староствомъ, єсть за малє, може внести до суду скаргу о вôдшкодованє и тамъ звычайными способами (документами, свѣдками, знавцями, присягою) доказати высоту своєи шкоды (§. 42).

Роздѣлъ семьїй. Кôнцевї постановы.

§. 43-ый становить про доручєне орєчєня намѣстництва на вывлацєнє и орєчєня зносячого тоєжъ орєчєнє (§. 18 и 37). Оба тїи орєчєня мають доручити ся до рукъ власныхъ самыхъ же интересованыхъ особѣ. Всѣ инші ухвалы, выданї чи то властями полїтичными чи судовыми въ поступованю вывлацающôмъ, можуть бути доручєнї домôвникамъ.

При всякомъ дорученю до рукъ власныхъ мають ся заховувати отсей приписы (заключені въ процедурѣ цивільной, §§. 505—515, и въ дополнительныхъ розпорядженняхъ зъ 28-ого Червня 1850 ч. 256 Д. з. д. (§§. 18—25), зъ 5-ого Цвѣтня 1853 ч. 60 Д. з. д. и зъ 22-ого Вересня 1856 ч. 209 Д. з. д.).

Доручене ухваль до рукъ власныхъ може вѣдбути въ троякій способъ: або черезъ заприсяженого возного, або черезъ почту, або черезъ урядъ громадскій.

Возный, доставши наказъ доручити яку ухвалу або оречене до рукъ власныхъ адресата, обовязанный самъ особисто удати ся до него и ему туюжъ ухвалу доручити та домагатись, щобъ адресатъ самъ ствердивъ на реверсѣ день дорученя и подписалъ ся; коли жъ адресатъ взбороняе ся тое зроби́ти, то має возный самъ въ реверсѣ ствердити, що доручивъ того а того дня ухвалу але адресатъ взборонявъ ся реверсъ подписати; коли жъ адресатъ неписьменный, то має лишъ вѣдручний свѣй знакъ положить на реверсѣ, а возный має его подписати. Если бы возный запримѣтивъ, що адресатъ ховае ся передъ нимъ, щобъ ему не доручено той ухвалы, то має прибити на дверехъ мешканя адресата письменне завѣзване до адресата, щобъ дождавъ его другого дня въ означеномъ часѣ, бо має ему доручити ухвалу, а коли бы адресатъ не дождавъ возного въ означеномъ часѣ, має возный прибити на дверехъ самужъ ту ухвалу, доручити ся маючу, а таке прибите значить то само, щѣ доручене ухвалы до рукъ власныхъ. Сли бы возный не мѣгъ вѣднытати, або адресатъ выѣхавъ, має въ урядѣ зложити недоручену ухвалу.

Другій способъ дорученя до рукъ власныхъ черезъ почту можливый лишъ въ тыхъ мѣсцевостяхъ, де е урядъ почтовый, котрый удержуе посланцѣвъ до розношеня листѣвъ и письмъ. Посланецъ такий має удатись до адресата и доручити ему до рукъ власныхъ ухвалу. Сли бы адре-

сать не хотѣвъ принять ухвалы зъ рукъ по́сланця почтового або по́дписати не хотѣвъ рецeпiсы або сли бы адресата не можна допытати, муситъ по́сланецъ почтовый звернути недоручену ухвалу зъ примѣткою, зъ якои причины не мѡгъ доручити. Намѣстництво, одержавши таку недоручену ухвалу свою назадъ звернену, поступитъ такъ, якъ коли бы мѣсце замешканя не було звѣсне, о чѣмъ буде низше бесѣда.

Третій способъ дорученя до рукъ власныхъ черезъ урядъ громадскій приписаный властиво розпорядженемъ зъ р. 1850 лишь для западныхъ, нѣмецкихъ провинцій австрійскихъ а не для Галичины. Понеже однакъ наведеный вѡнъ въ розпорядженю министр. торговлѣ зъ 4-ого Цвѣтня 1878 ч. 5256, выданѡмъ до всѣхъ намѣстництвъ для поученя и выконаня обгоруваного нами закона про вывлащене, то може вѡнъ и у насъ практиковатись. Урядъ громадскій, одержавши оречене намѣстництва до дорученя вывлащеному адресатови, мае въ тѡй цѣли по́слати свого вѡдпоручника, а адресатъ мае власноручно потвердити, що дѡставъ тое оречене; неписьменного мае по́дписати хтось такий, що умѣе писати, и при тѡмъ самъ по́дписатись зъ додаткомъ, що по́дписавъ адресата на его зѡзване; сли адресатъ укрывае ся передъ дорученемъ або въ загаль не можна его дома застати, хотяй урядови громадскому вѣдомо, що вѡнъ не выѣхавъ зъ громады, тогды вѡдпоручникъ громадского уряду мае при двохъ свѣдкахъ прибити въ мешканю адресата оречене и тое въ реверсѣ списати; коли бъ вѡдпоручникъ уряду громадского заставъ адресата але сей взборонявъ бы ся приняти оречене и по́дписати реверсѣ, мае ся оречене лишити у адресата и въ реверсѣ записати, що адресатъ не хотѣвъ по́дписатись, однакожь ему вѡддано до рукъ власныхъ. Сли адресата нема въ громадѣ, мае урядъ громадскій вѡдослати прислану ухвалу до староства.

Все те, що до теперъ було сказане про доручене оре-

ченя до рукъ власныхъ вывращенного самого, вѣднось ся и до повномочника вывращенного, которого уповаживъ вывращенный властитель, вѣдбирати „першй письма и ореченя.

Сли мѣсе замешканя вывращенного не може бути вѣдпытане анѣ судови не звѣсне, або сли вывращенный мешкае за границею, тогда на просьбу пѣдприємства колѣевого або намѣстництва установляе судъ для него куратора и оголошуе се едиктами, по газетахъ выдруковаными. Доручене ореченя до рукъ куратора значить стѣлько, щѣ до рукъ власныхъ вывращенного. О тѣмъ, щѣ то кураторъ, не будемъ ту широко розписуватись; писано о тѣмъ було въ I ѣй книжочкѣ „Правотаря“. Скажемо тутъ лишь причину, длячого намѣстництво само не установляе куратора, скоро иде о доручене его ореченя, але мусить ажъ взывати судъ. Причина тому та, щѣ австрійске полѣтичне право не мае постановъ за кураторѣвъ, мае ихъ лишь право приватне, належаче до судовництва; томѣ то мусить ся въ поступованю про вывращене приписи права приватного застосовати до права полѣтичного.

§. 44-ый заключае постанову за кошты.

Всѣ кошты такъ въ поступованю вывращающѣмъ передъ властями полѣтичными, якъ и при установленю вѣдшкодованя черезъ суды, мае поносити пѣдприємство колѣеове, отже не лишь всѣ звичайнѣ и конечнѣ кошты, але и кошты всѣхъ рекурсѣвъ, кошты вторичныхъ обзоринъ и т. д., сли лишь окаже ся, щѣ вносити рекурсъ, вторично обзирати предметъ и т. и. була дѣйствиѣ потреба. Сли противно власти чи то полѣтичнѣ чи судовѣ оречуть, щѣ вывращенный непотрѣбно выкликавъ тѣ кошта, вносячи неоправданный рекурсъ, домагаючись безъ потреби вторичныхъ обзоринъ и т. и.: то вывращенный буде мусѣвъ самъ поносити кошта такого неоправданого выступленя своего.

§. 45-ый заключае ще одно улекшене для вывлащенныхъ, именно те, що въ випадкахъ, въ котрыхъ пѣсля сего закона до депозиту зложені грошѣ мають ся пѣднати зъ депозиту, не оплачуе ся таксы депозитовой. Звычайно при всѣхъ депозитахъ судовыхъ и политичныхъ оплачуе пѣсля цѣсарского патенту зъ 26-ого Сѣчня 1853 той, хто вѣдбирае грошѣ або паперы цѣннй зъ депозиту, малу оплату, звану таксою депозитовой. Выносить она *вѣдъ 1 зр.*, котрый лежить въ депозитѣ до 1 року, $\frac{1}{2}$ кр., до 5 лѣтъ 1 кр., до 10 лѣтъ $1\frac{1}{2}$ кр., до 15 лѣтъ 2 кр., а надъ 15 лѣтъ 3 кр.

Отже улекшене для вывлащенныхъ полягае въ томъ, що при вѣдбираню грошй, зложеныхъ до депозиту пѣсля сего закона, не платить ся той таксы.

О передпослѣднихъ двохъ §§-ахъ властиво бы намъ и не згадувати, бо о нихъ вже давно була бесѣда. Подаемъ ихъ лишь для порядку.

§. 46-ый становить, що зносять ся всѣ давнй законы и розпоряджениа про вывлащене пѣдъ желѣзницѣ и установлене вѣдшкодованиа (гляди II-у часть сей розвѣдки „якъ розвивало ся вывлащене пѣдъ желѣзницѣ въ Австрій“).

§. 47-ый постановляе, що трамваѣ (желѣзницѣ кѣннй, особовй), котрымъ признано право вывлачениа пѣсля §. 1 сего закона, не мають втягатись въ книги Грунтовой желѣзницѣ, якъ то приписано закономъ зъ 19-ого Мая 1874 ч. 60 Д. з. д. для всѣхъ иншихъ желѣзницѣ; дальше, що на желѣзницѣ, побудованй въ силу закону гѣрничого, не мае сей законъ застосованиа.

§. 48-ый наконецный приписуе, що выконане сего закона поручае ся міністрамъ торговлѣ, внутреннихъ дѣлъ, рѣльництва, справедливости и скарбу.

Харко Таранъ.

З М Ъ С Т Ъ :

	Сторона
1. Що то естъ вывлащене	3
2. Якъ розвивало ся вывлащене по́дъ желѣзницѣ въ Австріи	8'
3. Про концесію и будову желѣзницѣ	14
4. Законъ зъ 18-ого Лютого 1878 (ч. 30 Д. з. д.)	29
§. 1-ый	34
Роздѣлъ I. Предметъ и объемъ вывлащєня	36
Роздѣлъ II. Предметъ и объемъ вѣдшко- дованя	42
Роздѣлъ III. Поступованє при вывлащєню	50
Роздѣлъ IV. Выконанє вывлащєня та обо- сторонній права и обовязки	71
Роздѣлъ V. Поступованє на вышадокъ якои перепоны въ руху желѣзницѣ	74
Роздѣлъ VI. Роботы по́дготовляюща	75
Роздѣлъ VII. Кѣнцевіи постановы	75

ВОЛОДИМИР БАРВИНСЬКІЙ

влять ся, залежати буде вѣдь того, якъ приймуть ся попереднї книжочки, якїй покупу знайдуть.

Книжочки тїи уложанї такъ, що зрозумѣти и ужиткувати ихъ може не тѣлько чоловѣкъ зъ вышою наукою але и розумный селянинъ, котрый укѣнчивъ сельску школу. Для легшого зрозумѣннѣ и догоднѣйшого ужитку доданї суть численнї взорцѣ подань, котрыми має осягнути ся ще й таѣ цѣль, щобы нашї люде до судѣвъ и урядѣвъ писали не по польски, якъ до теперъ звычайно, але по руски.

Сподѣваемо ся, що всѣ люде доброї болѣ спомогати насъ будуть вѣ нашѣй роботѣ: однї тымъ, що звертати будуть увагу на наше видавництво и старати ся будуть его ширити, другї, ин. правники (судїѣ, урядники полїтичнї, скарбовї и и.), тымъ, що доставляти намъ будуть матерїалу на дальшї книжочки.

Цѣну устанавляемо якъ найнизшу, бо вѣ тѣмъ видавництвѣ не шукаемо зыску, але хочемо нимъ передъ всѣмъ прислужити ся народови. Перша книжочка, „*О опѣкунахъ и кураторахъ*“, обѣймаюча $2\frac{1}{2}$ аркушѣвъ друку, коштує 12 кр., а зъ пересылкою почтовою (пѣдъ опаскою) 14 кр.; друга книжочка „*Новый податокъ грунтовый*“, обѣймаюча (вѣ I-ѣмъ выданю) $5\frac{1}{2}$ аркушѣвъ друку, 30 кр., а зъ пересылкою почтовою 35 кр.; третя книжочка, „*Войскова такса*“, $2\frac{1}{8}$ аркушѣвъ, 10 кр., а зъ пересылкою 12 кр.; четверта книжочка „*Про вывлащенє пѣдъ желъзницѣ*“, 5 аркушѣвъ, 30 кр., а зъ пересылкою 35 кр. а. в.

Редакція „*Батькѣвщины*“.

(Адреса: Редакція *Батькѣвщины* у Львовѣ, улица Академична ч. 8.)

И 10.080/5

БАТЬКОВЩИНА,

газета посвячена переважно
справамъ народа,

*выходить вѣдъ 1-ого Жовтня 1879-ого року у Львовѣ
2 разы на мѣсяць въ 1 аркушъ. Передплата рѣчна
2 зр. 50 кр., пѣверѣчна 1 зр. 30 кр.*

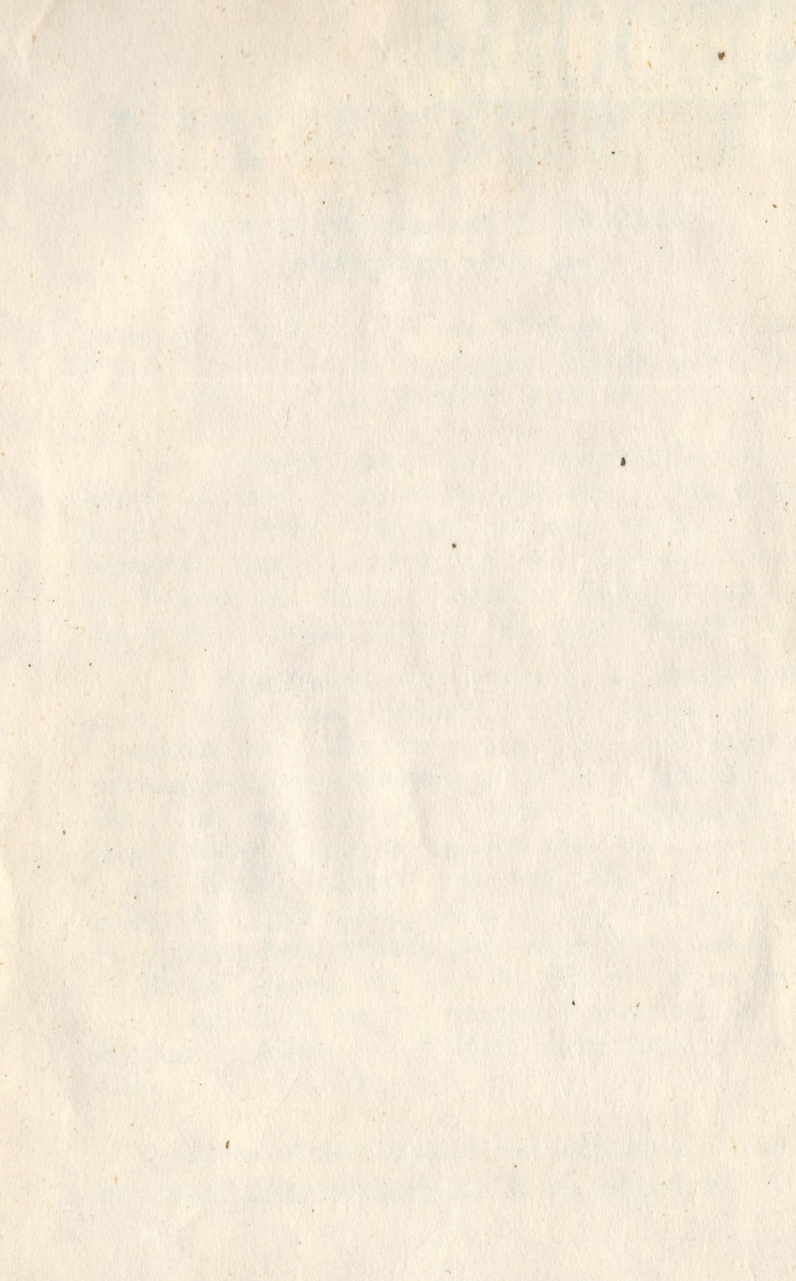
Батькѣвщина, указуючи на теперѣшне сумне по-
ложене Русинѣвъ, старає ся побудити всѣхъ и заохотити до згѣднои працѣ для ратованя хочъ тыхъ
останкѣвъ батькѣвского добра, якѣ намъ ще лишили
ся. Головно жѣ займає ся справою народа, указує на
его недолю и подає споссбы, якъ нуждѣ зараджувати.

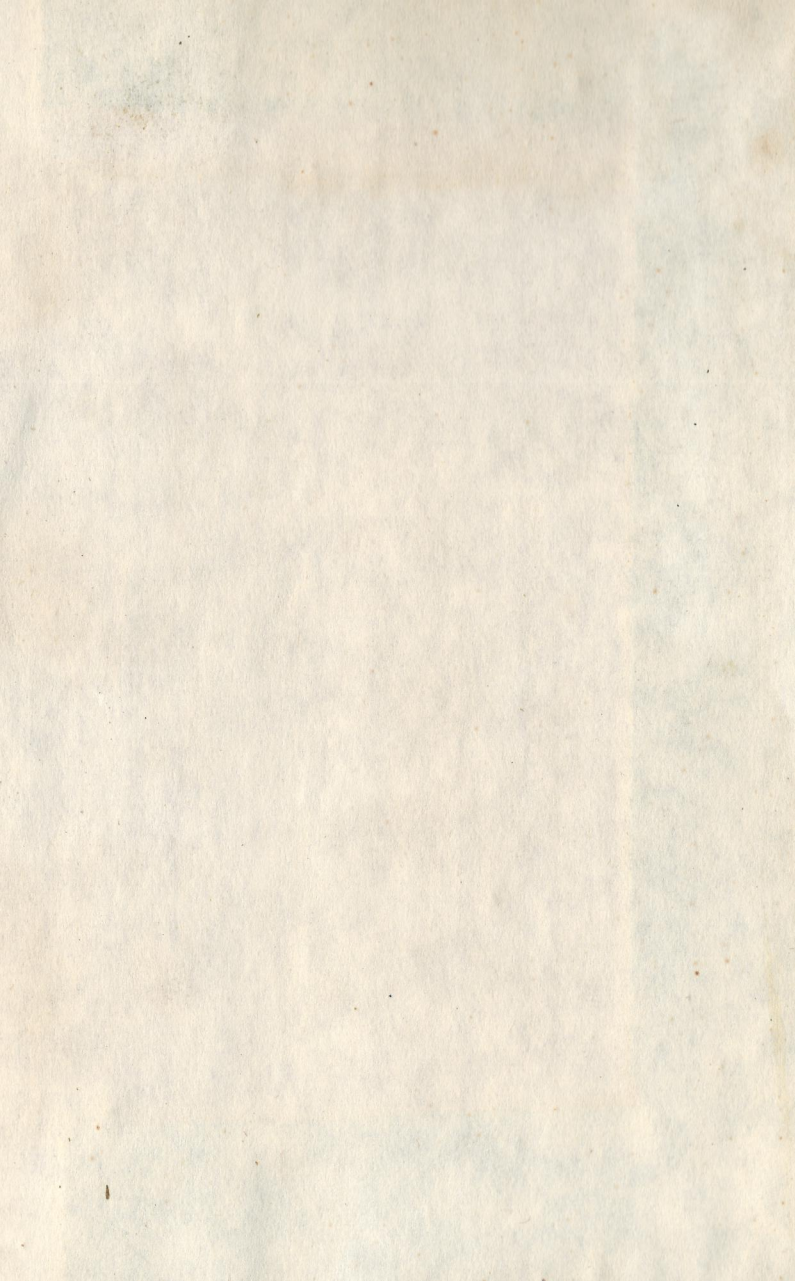
Батькѣвщина мѣститъ особливо: 1) статѣ передовѣ;
2) „Справы поточнѣ“, статѣ обговорюючѣ най-
важнѣйшѣ нашѣ бѣжучѣ справы; 3) статѣ науково-
популярнѣ: правничѣ, економичнѣ и и. (Деякѣ важ-
нѣйшѣ зъ тыхъ статей: О книгахъ ґрунтовыхъ, О
засидженю и задавненю приватныхъ правъ, Новѣ по-
датки, Жиды, Русины и Поляки, Що намъ помочи
може); 4) „Дрѣбный правотарь“, короткѣй порадникъ
въ справахъ дотыкаючихъ читателѣвъ „Батькѣвщины“;
5) Вѣсти (дописи) зъ краю; 6) Що дѣє ся въ свѣтѣ
(переглядъ полѣтики внутрениои и заграничнои); 7)
Новинки и всячина; 8) Вѣсти господарскѣ, промы-
словѣ и торговельнѣ.

Адреса: **Админѣстрацѣя Батькѣвщины у Львовѣ
на улици Академичнѣй нр. 8 въ подвѣрю.**

и. 10.080
✓ 5

